بزوتنەوەی خەڵکیی زۆر زەروورە بۆ هاوپشتی چینی کرێکاران … زاهیر باهیر

نزیکەی چوار دەیەیە هاوپشتی چینی کرێکاران بەتایبەتی کرێکارانی کەرتە پیشەسازییەکان و کەمپانییە زەبەلاحەکان بە بزوتنەوەی خەڵکی کە ماوەیەکی زۆرە لە ئارادایە, یا نەبینراوە یاخود زۆر دەگمەن بوووە.
ئەم دیاردەیە زۆر بە ئاسانی دەبینرێت. با هەر دوور نەڕۆین تەماشای بزوتنەوەی سەوزی حوزەیرانی 2008ی ئێران، ئەوەی پار کە هێشتا هەر ناو بەناو دەردەکەوێتەوە، بکەین ، هەروەها ولاتانی ” بەهاری عەرەبیی”ش. هەر ئاواش ئەم دیاردەیەمان لە ئەردوەن و بەحرەین و خۆپیشاندان و پرۆتیستە گەورەکەی گازی پارکی تەقسیمی تورکیا، ساڵی 2013 و فەرەنسای 2005 یش، بینیوە کە بە پشتوپەنای کرێکاران ماونەتەوە .

لەو هەموو خۆپیشاندان و پرۆتەستانەی عێراق–یش بە کوردستانیشەوە کە هەر لە داگیرکردنەکەی 2003 وە سەری هەڵدا، تەنانەت ئەمانەی ئەم دواییەی مانگی تەموز و سەبتەمبەری شاری ‘بەسرە’ی ساڵی پار، 2018، لێرەش هاوپشتی کرێکارانمان نەبینی. لە وڵاتانی بلۆکی شەرقی کە سەر بە شورەویی جاران بوون ، خۆپیشاندانێك و پرۆتێستێکی زۆر لەم ساڵانەی دواییەدا هەتا ئەم دوایەش دەرکەوتن بەڵام هێشتا هەر کرێکاران وەکو پێویست پشتگیرییان نەکردن . لەمانەش گرنگتر ئەوەی فەرەنسایە کە لە ناوەڕاستی مانگی نۆڤەمبەری پارەکەوە دەستیپێکردووە و تا ئێستاش هەر بەردەوامە ، چینی کرێکاران هەر خەریکی کاری خۆیان و کەڵەکەکردنی سەرمایەن بۆ خاونکارەکان و خاوەنکەمپانیاکان .

پێشکەوتنی تەکنەلۆجیا، جیهانگیریی [گڵۆبەلایزەیشن/ عەولەمە] و قەبارە و جۆرەتیی [کواڵێتی] چینی کرێکاران لەم چەرخەدا ، هەموو ئەمانە دەبوایە ئەمەی بەرەو شۆڕشی سۆشیالیستیی ببردایە یاخود لانی کەم هارکاریی و هاوپشتی ئەو بزوتنەوانەی خەڵکییان بکردایە کە بە بەردەوامی و لە زۆر شوێنی ئەم دونیایەدا ڕوویانداوە و ڕوودەدەن.
بەڵام مەخابن ئەوەی کە لەم چوار دەیەیەدا دەیبینین، چینی کرێکاران یا هاوپشتییان نەکردون یاخود هەر زۆر کەم. من وای

دەبینم کە زەمینەی هەنووکەیی پیشەسازیی ، تەکنەلۆجیای نوێ و پێشکەوتوو، جیهانگیریی ، هەمو ئەمانە دەبوایە ئامادەکاریی بۆ شۆڕش بکردایە.

گرفتەکەش هەر ئەوە نییە کە شۆڕش ڕووینەداوە ، بەڵکو خودی بزوتنەوەی کرێکارانیش لە زۆرێك لە وڵاتانا هەر بوونی نییە. هەلومەرجی ئێستایی کرێکاران گەیشتۆتە ئەو ڕادەیەی کە خۆی بەدوور لە بزوتنەوەی خەڵکی بگرێت. پرسیار دەکرێت بۆچی تا ئێستا شۆڕش ڕوینەداوە؟ من لێرەدا هەوڵنادەم کە وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوە چونکە من لە هەندێك لە وتارەکانی پێشترما خۆم لە قەرەی وەڵامەکەی داوە. بەڵکو من لێرەدا هەوڵدەدەم ئەو بارودۆخەی کە گەمارۆی کرێکارانی داوە، بەم نوسینە گەر کورتیشە، لێکبدەمەوە، ئەمەش بەگوێرەی بۆچوون و تێگەیشتن و ئەزموونەکانی خۆمن .
من باوەڕم وایە ئەم هەڵوەستەی چینی کرێکاران کە پاڵپشتی بزوتنەوەی خەڵکی ناکات زۆر بە توندی گرێدراوەتەوە بە جیهانگیرییەوە [گلۆبەلایزەیشن] . بە من ئەوە ئاشکرایە بە فراوانبوونی شەپۆلی جیهانگیریی، بە گەیشتنە وڵاتانی زیاتر، چینی کرێکاران لاواز و لاوازتر بوون . بە سەلماندنی ئەمەش دەکرێت سەرنجی ئەم دوو خاڵەی خوارەوە بدەین:

کەی جیهانگیریی دەستیپێکرد؟ بە واتایەکی دیکە لەکەیەوە چینی کرێکاران لاواز و لاوازتر بووە؟

بە وەڵامی ئەم پرسیارە لە نێوانی ئابووریناسان و مێژووناسەکانا ڕایەکی هاوبەش و یەکگرتوو نییە سەبارەت بە سەردەمی یاخودی مێژووی دەستپێکردنی جیهانگیریی. هەندێکیان دەیگەڕێنەوە بۆ سەرەتای چەرخی نۆزدە. هەندێکی دیکەیان بە چەرخەکانی شازدە و حەڤدە، بەتایبەت بە یەکەم ئیمپایەری پورتوغالیی و ئیسپانییەکان ، دواتریش بە ئیمپایەری 'دەچەکان' و بریتانییەکان کە دەستیان بە کۆڵۆنایزکردنی وڵاتان، کرد. ئەم گروپە باوەڕیان وایە ئەمە لە سەرەتای چەرخی حەڤدەدا، بەدیاریکراوی پاش دامەزراندنی کۆمپانیا فرە قەومییەکەی کە ناوی کۆمپانیای بریتانی لە ڕۆژهەڵاتی هندستانا بوو، کە لە ساڵی 1600 دا، دامەزرا ، ئەمە سەرەتای جیهانگیریی بووە.

لەگەڵ ئەم ڕایانەدا زۆرێکش کە لەم بوارەدا کاردەکەن ئەوە دەسەلمێنن کە جیهانگیریی سەردەمیانە [مۆدێرنانە] لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە دەستیپێکردووە.. ئەمەش کاتێك کە ڕێگادراوە کە کاڵای هەرزان لە بەرهەمهێنانا و بەکارهێنانی هێزی بازووی هەرزان،

کەوتە بەردەست ، ئەم دیاردەیە زۆر یا کەم ، پاڵنەرێك بوو بۆ پێشەوەچوونی ئابووریی هەنگاوێك زیاتر.
کاپیتاڵیزم لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە پێی نایە قۆناخێکی نوێوە و هاوکاریی جیهانگیریی کرد. ئەمەش سەرەتایەك بوو بۆ دۆزینەو□ و دامەزراندنی کۆمەلێك دامەزراوەی جیهانیی. یو ئێن [United Nation] ، فراوانبوون و زیادبوونی ژمارەی کۆمپانیای فرەنەتەوەیی لە ئەمەریکا و ئەوروپا ، ڕیکەوتنی یا پەیمانی گشتی لەسەر گومرگ و بازرگانیی General Agreement on Tariffs and Trade ((GATT ,] ، پەیمانی/ڕێکەوتنی ئازادی بازرگانیی باکوریی ئەمەریکا، (North American Free Trade Agreement (NAFTA] [ڕێکخراوی بازرگانیی جیهانیی[World Trade Organization (WTO)] ، پەیمانی ماستریخت [Maastricht Treaty] و لە کۆتایشدا یەکێتی ئەوروپا [European Union]. تەکنەلۆجیای پێشکەوتوو کە نرخی یاخود تێچوونی بازرگانی کەمکردەوە ، بڕی گوومرگ و سنووریی زۆنی بازرگانیی لابرد یا هەر زۆر کەمیکرند□و□ ، هەموو ئەمانە هاوکار و یارمەتیدەری ئەو دامەزراوانە بوون کە لە سەرەوە باسمکردن.

ئاڵوگۆڕکردنی زانست و پێشکەوتنی لەسەرجەمی دونیادا ، تەکنەلۆجیا و بەرهەمەکان ، ماسمیدیا، پێشەوچوون و تەشەنەکردنی هاتووچۆی جیهانیی ، پەیوەستکردنەوەیی تەلەفونیی و بەشەکانی ئەلەکترۆنیی ڕۆڵێکی یەکجار گرنگ و کاربڕیان لە جیهانگیریی سەردەمدا ، گێڕا.

بۆچی جیهانگیریی ، چینی کرێکارانی لەبری چالاکبوون پاسیڤکرد؟

ئەوانەی کە لەسەرەوە پەنجەم بۆڕاکێشان سوود و زیانی خۆیان بە چینی کرێکاران گەیاند. بەڵام بەڕای من بۆ سەرمایە و سەرمایەداریی زۆر زیاتر تاکو چینی کرێکاران، بەسوودتر بوون.
من بۆ وەلامی ئەو پرسیارەی سەرەوە دوو هۆکاری سەرەکی دەبینم:
یەکەم: جیهانگیریی سەردەم بەهەر شو□ن□□ك گەیشتبێت تەواوی ستراکتوریی چینی کرێکارانی گۆڕیوە. ئەوەی کە بۆ کرێکاران ماوەتەوە و هاوبەشە تەنها ناوەکە و فرۆشتنی هێزی بازوو و مێشکیانە ، نە زۆر نە کەم. ئێمە ئەم دیاردەیە لە بریتانیادا زۆر بە ئاشکرا دەبینین. کرێکاران لەسەر کار بۆ توێژاڵی جیا جیا و بەهەلومەخی جیا دابەشکراون. ئیدی چی تر یەکێتی چینی کرێکارانی، تەنانەت لە هەمان کۆمپانیادا یا کارگەدا ، یا هەمان سۆپەرمارکێتا، یاخود لە خەستەخانەکانا، شارەوانییەکانا، بەهۆی دامەزراندنی کەرتی جیاوازەوە ،لەناوبردووە ، لانی کەم تا ئێستا.

کەرتی ئای تیی ، بەرهەمهێنان، کەرتی دەزینەوەی بازاڕی فرۆشتن ، ڕێکلامە، بەشی دامەزراندنی کرێکار و کارمەند، ئەدمین ، کرێکارانی سەر کاسەکان ، کرێکارانی پاراستن و پاککەرەوە و پاسەوانی شوێنەکانی سەر کار ، تەکنیشنەکانی پاراستن و چاککەرەوەی ئامرازەکان و ماشێنەکانی کار… ئەمانە چەند کەرت و بەشێکن لە هەمان کۆمپانیادا، کارگەدا یا لە شارەوانییەکان و خەستەخانەکان و ..تد . ئەم کرێکارانە و ستافەکانی دیکە کە لەو شوێنەدا کاردەکەن هەلومەرجی کار و سەر کاریان و موچەیان جیاوازە. ئەمەش هۆکارێکە کە بە دەگمەن دەبیبینین کە کارمەند و کرێکارانی کۆمپانیایەك یاخود کارگەیەك بەیەکەوە مانبگرن بۆ هاریکاریی کرێکارنی دیکە و هەتا بەشێکی خودی کرێکارانیش لە بەشەکانی کۆمپانیایەکە یا شارەوانییەکە کە لە مانگرتنان .

گومانیش لەوەدا نیە کە لێرەدا نقابەش ڕۆڵێکی گەورە یاریدەکات بۆ ڕازیبوونی دابەشکردنی کرێکاران بەسەر چەند نقابەیەکی جیاوازدا . ڕەنگە یەکێك بڵێت ئەوە لە بریتانیادا بەهۆی یاسای دژە نقابەوەیە بۆیە کرێکاران ناتوانن هەڵوێستیان هەبێت. بەڵام لە ڕاستیدا گەر کرێکاران لە بناخەدا بەهێز و یەکێتییان هەبوایە، چالاکی جددیان دژی مارگرێت تاچەری سەرۆکوەزیرانی ئەوکاتەی بریتانیا ، بکردایە، کە ئەو بوو یاسای دژە نقابەی چەسپاند ، هەرگیز تاچەر زاتی ئەوەی نەدەکرد کە ئەم یاسایە بخاتە گەڕ. تاچەر ئەمەی کرد لە بەرئەوەی کە کرێکاران خۆیان لاواز ، بەش بەش، بێ ورە، بوون، مرۆڤگەلێکی نەیار بە خۆشیان بوون. بێ گومان ئەمە نەدەکرا گەر نقابەی مەرکەزیی و پارتی کرێکارانی بریتانیی یارمەتیدەری تاچەر نەبوونایە.

مێژوی کرێکاران لە چەرخەکانی هەژدە و نۆزدەدا، تەنانەت لە نیوەی چەرخی بیستی-شدا ئەوە دەسەلمێنێت کە چینی کرێکاران زۆر چالاک و یەکگرتوو بوون لەو سەردەمانەدا. هۆکاری ئەمەش، لای من ، تەنها دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە سەرمایەداریی وەکو ئەم دواییە پێشنەکەوتبوو و جیهانگیریی سەردەمیانەش نەهاتبووە کایە. هەنووکە بە پێشکەوتنی تەکنەلۆچیا و قەبارە و جۆرێتیی چینی کرێکاران کە شۆڕشگێڕە پێشەنگ و قەدیمەکان لە نێوانیشیانا کارل مارکس-ش ڕایانوابووە کە ئەو مەرجانە دەکرێت بەس بن بۆ ڕوودانی شۆڕش. ئەی بۆچی ڕووی نەدا ؟ وەڵامی پرسیارەکە بۆ خودی خوێنەر بەجێدەهێڵم .

فاکتی دووەم، جیهانگیریی جوتێك پێشکەوتنی لە تەك خۆیدا هێنا: یەکەم: زۆرێك لە بەڕێوەبەرانی ناونجیی درووستکرد ، هەروەها ڕێبەت، زۆرینەیەك لە خەڵك كە ئێستا لە بەشەكانی وەكو : كەینی

شمەکی جیا جیا [دووکان و بوغازە و سوپەرمارکێتەکان]، بەشی هاتووچۆ، گەشتکردن ، بەشەکانی دیکەی وەکو : بانکەکان، شوێنەکانی دیکەی خواردنەوە، هوتێل، قاوەخانە، چێشتخانە، جۆرەکانی دیکەی خواردەمەنی، هەنایە ئاراوە . هەندێك لە ڕاپۆرتە نوێیەکان ڕێژەی سەدیی ئەو کرێکار و کارمەندانەی کەلەم شوێنانەی سەرەوە کاردەکەن بە لە سەدا 26 ی سەرجەمی کرێکارانی بریتانیای خەمڵاندووە . هاوکاتیش بەگوێرەی تازەترین ڕاپۆرتی نقابەی مەرکەزیی بریتانیی تەنها 2.6 ملیۆن کرێکار لە بەشەکانی پیشەسازییدا کاردەکەن.

کاری پیشەسازیی واتە کارکردن لە کارگە و کارخانەکانا لە ساڵەکانی حەفتاکانی چەرخی ڕابووردووەوە بەشەکی بچوکی ئابوریی بریتانیا پێکدەهێنن. دووەم: جیهانگیری بە ڕۆڵی خۆی بێکارییەکی یەکجار زۆر، پەنابەر و کۆچبەر ، خەڵکانی هەزار هەر زۆر هەزار، کرێکارێکی زۆر بە بێ پارەیەکی یەکجار کەم کە هیچ زەمانەت و ئایندەیەکیان لەسەر کارەکانیان، نییە ، دروستکردووە. تا ڕادەیەك لە هەموو شوێنەکی ئەم دونیایەدا نەك هەر بە تەنها لە ئەوروپا و ئەمەریکا و وڵاتانی دیکەی پیشەسازیی گەشەکردوو، ئەم دیاردەیە دەبینین. جیهانگیریی کارەکی وای کردوە کە خەڵکەکی زۆر لەدامەنی کەمەڕ-دا بژین و پەراوێز بکەون.

خەڵکانی فەرامۆشکراو، پەراوێزخراو کە من لەگەڵ سەرجەمی کرێکارانا بە چینی پڕۆلیتاریان دەزانم و دەناسم کە: بێکاران ، خانەنشیکراوان، قوتابی و خوێندکاران، پیاوان و ژنانی تەنیا باڵ لەگەڵ منداڵەکانیانا کە کار دەکەن یا لەسەر بیمەکانن ، ئەوانەی لەسەر بیمەکانن ، کەمئەندامان و خەڵکانی خاوەنپێداویستی تایبەتیی، دەسگیرەکان، خاوەندووکانە بچووکەکان .. تد . هەرە زۆرینەی پڕۆلیتاریان ، ئەمانە لەم جیهانەدا لەسەر هێڵی برسێتی دەژین و هەندێکیشان لە خوار ئەو هێڵەوە ژیان دەبەنەسەر. دەتوانین پێنجە بە زۆرەك لە وڵاتە جیا جیاکانی بەشەکانی جیهان یا کیشۆرە جیاوازەکانی دونیا ڕاکێشین کە نزیکەی نیوەی دانیشتوانیان داهاتی ڕۆژانەیان یا تاکە دۆلارێکی ئەمریکییە یا دوو دۆلارە.

ئەم خەڵکانە لە ڕووی ئابوورییەوە، کۆمەڵایەتییەوە، داراییەوە باری ژیانیان زۆر خراپترە لەو کرێکارانەی کە کەم تا زۆر کارێکیان هەیە و داهاتیان باشترە لەوان، هاوکاتیش گەلێکیان شوێنیەك ، خانویەکیان هەیە کە تیایدا دەژین گەر چی بە کرێش بێت. بەم جۆرە ئەمە دەبینین کە پڕۆلیتاریا بەشە زۆرەکەی کۆمەڵن لە هەر شوێنەکی ئەم دوونیایەدا، بن، ئەمانە ئەو خەڵکانەن کە ژیانیان ڕۆژ لەدوای

ێژ خراپتر دەبێت و بە چارە ماونەتەوە. ئەمانە ژیانێکی ناڕەحەت دەچێژن ، ژیانیان کولەمەرگییە . خۆشبەختانە زۆرێك لەمانە لەپێناوی باشکردنی ژیانیانا لە خەباتدان دژ بە دەوڵەت و بە سیستەمەکە. هەر ئەم هۆکارەشە واتە زۆرینەی پڕۆلیتاریا لە کۆمەڵدا، کە من باوەڕم وایە یا شۆڕش نابێت یاخود دەبێت شۆڕشی پڕۆلیتاریا و کۆمەڵایەتیی، بێت ، نەك بە تەنها شۆڕشی چینی کرێکاران.

لەگەڵ وتنی ئەوانەی سەرەوەشدا ، مانای ئەوە نییە کە چینی کرێکاران ڕۆڵێکی کەمدە بیننن لە شۆڕشی سۆشیالیستیی-دا . لە ڕاستیدا شۆڕش بە بەشداریکردنی ئەوان و هاوپشتییان کە زۆر زەرووری و بناخەییە، مەحاڵە، چونکە یا بزوتنەوەکە ، ڕاپەڕینەکە ڕەنگە بەرەو جەنگی ئەهلی بڕوات ، یاخود لەلایەن ڕاستڕەوە توندڕەوەکانەوە ، یا لە لایەن گروپە ئیسلامییە دەسەڵاتخوازەکانەوە وەکو ئەوەی کە لە " بەهاری عەرەبی"دا بینیمان ، کۆنترۆڵ دەکرێت. ئەمە جگە لەوەی لە حاڵەتی بەشدارینەکردنی کرێکاراندا، ئەگەری ئەوەش هەیە زۆر درەنگ بکەوێت کە لەم بارەشدا خەڵکیی هیلاك و بە ئومێد و پەردەوازە دەبێت و دواتریش لە لایەن دەوڵەتەوە بزوتنەوەکە تێدەشکێت.

Zaherbaher.com

زاهیر باهیر – لەندەن
04/01/2019

ترسان لە دونیای نوێ، ترسان لە ڕەواڵەتی دونیای نوێ … 2 … نەبەز گۆران

_2_

لە دونیای نوێی_سیستەمی سەرمایەداری_ دا فەزای نوێ دروستدەبن. فەزای شوێن و کاریگەری لەسەر مۆدێلی ژیان، ئیشی ئەم بەشەی

وتارەكەیە. دەمەوێت لەرێدا لەسەر فەزای شوێن و ترس لە دونیای نوێ كەمێك بوەستم، پاش روانینێكی خێرا لەسەر فەزای شوێن، پرسیاری ترس لە دونیای نوێ و ترس لە سڕینەوەی و كاڵكردنەوەی كلتوور دەبێتە چەقی بەرهەمهێنانەوەی پرسیارەكانمان. پێشوەخت گرنگە بزانین ئەو فەزایانەی دونیای نوێ دروستیدەكات چ جۆرە فەزایەكن و، مەترسییەكانیان چیین؟ ئایا لەم فەزا نوێیانەدا كلتوور چی بەسەردێت و نەریتخوازی بەرەو چ ئاقارێك دەڕوات؟ بەرگریكارانی رابردوو بە كەرەستەیی نەریتییەوە چۆن لەم دونیا نوێیە و لەم فەزا نوێیانە دەروانن؟ بەچی واعیز بەردەوام دونیا بارگاوی دەكات بە ئاكار و، هەموو نوێیەك بە دژە ئاكار دەزانێت؟ ئایا دونیای نوێ دونیایەكی نا ئاكارییە و كلتوورەكەی ئەمە كلتوورەكە تەنها لە چوارچێوەی ئاكاردا دەبینرێت؟
(لەفیڤرە) دەڵێت: “سیستەمی سەرمایەداریی فەزا بەرهەم دەهێنێت.” فەزای ئایدیالی، فەزای مەجازی، فەزای گشتی، فەزای تایبەت، فەزای جیاواز… هتد. هەریەك لەم فەزایانەش دونیاكەی بەستراوە بە سیستەمەكەوە، بەڵام فەزاكان لەشوێنی خۆیاندا تاسنوورێك ئازادیان هەیە.

دونیای نوێ ناتوانێت بەبێ بەرهەمهێنانی فەزا درێژە بە بازاری خۆیبدات، بۆیە بەردەوام دەبێت فەزا بەرهەمبهێنێت تا بازاری نوێ بەرهەم بهێنێت. كەی فەزاكان لە دونیای نوێدا، فەزایەكن بۆ بازار و لەناو ئەم بازاری فەزایانەدا كلتوور و مەدەلی ژیان و مەعریفە و هونەر و فەرهەنگ، جوڵەی خۆیاندەكەن. ئەوەی گرنگە جێی سەرنجبێت فەزاكان بە سڕینەوەی كلتوورەكان دروست نابن، بەڵكو بۆ بازار دروستدەبن و، مەودایەكی ئازادی لەم فەزایانەدا هەیە تا كلتوور و هونەر و فەرهەنگ و مەعریفە بتوانن كاری خۆیان بكەن. بە ئەوەی كەمێك لەسەر چەمكی _فەزا_ بوەستین دەگەڕێینەوە لای (سیتوارت ئەلدن) ئەم بیركرەوەیە بە پشتبەستن بە ئاماژەكەی (فۆكۆ) كاتێك دەڵێت: ” كەڵكەڵەی سەدەی بیست فەزایە.” بەشوێن مانا جیاوازەكانی ئەم چەمكەدا دەگەڕێت و لەهەر ئان و ساتێكدا كار لەسەر ماناكانی دەكات، لەم كاركردنەدا بە ئەمە روندەبێتەوە_فەزا_ چەندین گۆڕانكاری بەسەر ماناكانیدا هاتووە. “وشەی فەزا، لە وشەیەكی لاتینییەوە وەرگیراوە_ مانا راستەقینەكەی مەودا، یان درێژییە. خودی وشەكە لە خولانەوەی گالیسكەی ئەسپ سوارییەوە وەرگیراوە. لە سەدەكانی ناوەراستدا نووسەران ئەم وشەیان بە دەفر بەكار دەهێنا، پاشان بە فەزای ئاسمان. لەسەردەمی دیكارتدا مانایەكی دیكە وەردەگرێت، كە مانایەكی بیركاریانەیە. بەڵام بەهەموو ئەو مانا

جیاوازانەوە پەیوەندی وشەکە بەستراوە بە _کات و شوێن_ەوە.
ستیوارت ئێلدن.”

لەم ئیقتیباسەوە بەرچاومان روندەبێت، فەزا لەگەڵ بەکارھێنانی وشەیەکی دیکە لەگ□□یدا، مانایەکی دیکە وەردەگرێت. کاتێك لە سەر _فەزای شوێن_ قسە دەکەین، مەبەستمانە لەسەر ئەو ژینگەیە قسەبکەین لەو شوێنەدا بەرھەمدێت. بۆ یارمەتیدانی خۆمان دوونموونەی سادە وەردەگرین. ئەم دوو نموونەیە ل□ یەك شاردا وەردەگرین. یەکێکیان بەرھەمی دونیای نوێیە، ئەویدکەیان بەرھەمی ژینکە ئاساییەکەی ناو ژیانە ئاسیی و میللییەکەیە. ھەردوو شوێنەکە لەناو یەك شاردان، ھاوڵاتییەکانی ھەردوو شوێنەکە خەڵکی یەك شارن، بەڵام شوێنێکیان جۆرێك لە ژیان جۆرێك لە ژینگەی پەیوەندی و نەریت بەرێدەکات، ئەویدیکەکان جۆرێکی دیکە، کە ھیچ کات مرۆڤەکانی ناو ئەم دوو ژینگەیە، ژیانیان بەراورد ناکرێت. ئەم دوو نموونەیە ئەشێت لە زۆربەی شارەگەورەکاندا ھەبن و بەھۆی گەشەی سیستەمە جیھانییەکەوە وردە وردە ئەو فەزایانەش دەگوازرێنەوە بۆ شارۆچکەکان و پاشان بۆ گوندەکانیش. (لەم دوو نموونەیە قسە لەسەر جیاوازی چینایەتی ناکەین، قسە لەسەر فەزای شوێن دەکەین، لە دونیای نوێداو، ئاوەژوکردنەوەی ئەو ترسەی واعیزی نەریتخواز بۆ دونیای نوێ ھەیەتی و ترسەکەی دەبەستێتەوە بە کلتوورەوە.)
نموونە: شاری سلێمانی، لەناو ئەم شارەدا، گەڕەکی (وڵو بە) لەگەڵ (قەیوان سیتی) وەردەگرین. گەڕەکی (وڵو بە) لەسەر ژینگەیەکی ئاسایی کۆمەڵایەتی دەژی و (قەیوان سیتی) فەزایەکی نوێیە بەرھەمی ئەم دونیا نوێییە. بە روانینێکی خێرا لەسەر شێوە ژیان و ژینگەی ئەم دوو شوێنە، نزیکدەکەوینەوە لە فەزای شوێن و کاریگەرییەکانی لەسەر ژیان و پەروەردەی تاکەکان و جۆرێکی دیکە لە کلتووری پێکەوەبوون.

(قەیوان سیتی_ خانوەکانی بەشێوەیەکی ھەندەسی رێکوپێك دروستکراون، لەرووی قەبارە، لەرووی رەنگ، لەرووی یەکسانی ھەندەسی، ھەموو کۆڵانێك دیمەنی تایبەت بە خۆی ھەیە و دیمەنەکان خاڵی نین لە ستاتیکای بیناسازی نوێ. خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکانی ژیان، لە ئاو، کارەبا، رێگەوبان، لولەکەشی غاز، ئاوەڕۆ، ھیچ کێشەیان نییە و، گەر کێشەیەکیش ھەبێت، بە یەك زەنگ بۆ ئیدارەی کۆمپانیاکە بە خێرایی کێشەکە چارەسەر دەکرێت. ھەر لەناو ئەو کۆمەڵگەیەدا، باخچەی ساوایان، پارك، کافتریا، مەلەوانگە، مارکێت، دایەنگە، خوێندنگە لەسەر سیستەمی پەروەردەی جیھانی. . ھتد. ھەیە. ھەرھەموو ئەو شوێنانەی پێویستن بە شێوە ژیانێکی نوێوە لەم دونیانوێیەدا،

لەم کۆمەڵگایەدا گرنگی پێدراوە، تەنانەت تا سەنتەری وەرزشی و سەنتەری جوانکاری و..هتد.(هەموو ئەم شوێنانەش ناومان هێنان، دەچنە ناو چوارچێوەی فەزای شوێنەوە لە دونیای نوێدا.)
لەناو کافێکان و باخچەکاندا کچان و کوڕان، ژنان و پیاوان، خیزانەکان پێکەوە دادەنیشن و هیچ جیاکارییەك نەکراوە بە دروستکردنی گرێی رەگەزیی. ئاسایشی کۆمەڵگەکە پارێزراوە. منداڵەکان لە باشترین خوێندنگە کە سەر بە کۆمپانیاکەیە دەخوێنن. منداڵەکان لە کافێکان یادی لە دایك بوونیاندەکەنەوە و فەزایەکی خۆشیان بۆ رێکدەخرێت.

ئاسایشی خەڵکەکە لەلایەن تیمی _ سیکوریتی_ کۆمپانیاوە دەپارێزرێت. خەونی منداڵەکان بەدەستهێنانی بروانامەی بەرز و گەیشتنە بە ئاستێکی بەرزی خوێندن. زۆربەیا زمانی دیکە دەزانن، بەتایبەت ئینگلیزی. هیچ کات کۆڵانەکان شوێنێك نین بۆ دانیشتنی ئێوارانی ژنان و هاتنە دەرەوەی منداڵان بۆ یاریی کۆڵان ، بەڵکو بەرادەیەك بێدەنگ و ئارامن هەستناکەیت کەسی تێدا دەژیت. کێشە و شەڕ زۆر بە دەگمەن روودەدات، گەر رووشبدات دەبێتە شوێنی سەرسوڕمان و پرسیارکردن کە بۆچی روویداوە و دۆخی سایکلۆژی لەم کۆمەڵگە نوێیەدا لە تائاستێك جێگرە. دیاردەی چەکداری نابینرێت و ئەو بەرپرسانەی لەم کۆمەڵگەیەدان شەوان لەگەڵ خەڵکی ئەو کۆمەڵگەیە بەسەر شەقامەکاندا وەرزشدەکەن و پێویستیان بەوە نییە چەکبەدەست لە دەوریان بن. کچ و کوڕەکان لەو زانکۆیانە دەخوێنن زمانی ئینگلیزی بناغەی خوێندنە و سیستەمی خوێندن سیستەمی نوێیە، بە هەمان شێوە کۆی خوێندنگاکان لەسەر سیستەمی نوێیە و هیچ پەیوەندی بە سیستەمە کلاسیکییەکەی حوکومەتەوە نییە. پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لەسەر بنەمای کات رێکدەخرێن و بەبێ دروستکردنی کات، هیچ ناسراوێك خۆی ناکات بە ماڵی ئەویتردا… هتد)

ئەم شوێنە، یەکێکە لەو فەزا نوێیانەی لە دونیای نوێدا بەرهەم دێت. ئەمە جارێ ناپرسین، ئایا ئەم فەزا نوێیە، کە بەرهەمی دونیای نوێیە، مەترسیی بۆ کلتوور دروستدەکات یان کلتوور گەشە پێدەدات؟ لەبری ئەم پرسیارە و وەڵامەکەی دەچینە لای ناساندنی گەڕەکی (وەوبە)
(وەوبە گەڕەکێکی ئاسایە و مێژووی گەشەکردنی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی هەشتاکان. شێوەی دیزاینەکەی دەبەسترێتەوە بەو شێوە دیزاینەی سیستەمی فاشی_بەعس_ بۆ ئۆردوگاکانی دروستدەکرد. خانوەکانی ئەم گەڕەکە هیچ ستاتیکایەکیان تێدا نییە. هەرکەسەو بەپێی سەلیقەی خۆی

قەبارەی خانوو، رەنگی خانوو، بەرزونزمی خانووی دروستکردوە. پڕە لەناڕێکی هەندەسی و جوانی. لە خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکانی، ئاو، کارەبا، نەوت، رێگەوبان، ئاوەڕۆ، لەو پەڕی خراپیدایە و سیستەمی دەسەڵاتەکە ناتوانێت بۆیان دابینبکات و جۆرێك لە دۆخی شێوانی سایکۆلۆژی بۆ خەڵکی نیشتەجێبووی ئەم گەڕەکە دروستکردوە. باخچەی ساوایان، دایەنگە، خوێندنگەی تایبەت، پارك، کافێ، مەلەوانگە، شوێنی وەرزش و لەشجوانی، مارکێت، هیچ کام لە م شوێنانە کە شوێنن دونیای نوێ دروستیاندەکات بۆ ئاسانکردنی ژیان، لەم گەڕەکەدا بوونی نییە.

لەرووی ئاسایشەوە دڵنیاییەك لە ئارادا نییە. لە زۆرشوێنی کۆڵانەکان بەرپرسی بچکۆلەی حیزبی ل□ بەردەرگای ماڵەکانیان قولەی پاسەوانێکیان قوتکردوەتەوە و ل□ بەردەرگای ماڵەکانیان تاسەیەکی گەورە هەڵدەک□ن بۆ رێگریکردن لە تیژرۆیی ئۆتۆمبێل. بەشێکی گەڕەکەکان کۆڵانەکانی خۆڵە. لە دەرەوەی گەڕەکەکە تەنها پارکێکی بچکۆلانە هەیە تا گەنجە ب□د□ب□ختەکان_کوڕەکان_ کچەکان نا، شەوان تێیدا کۆببنەوە و جگەرە بکێشن. بەشێکی زۆری گەنجەکان لەناو بازارە میللییەکەی شار خەریکی کاری دەستفرۆشی و عەرەبانچیەتین و خەونی بەدەستهنانی بروانامەیان جێهێشتووە بۆ پەیداکردنی بژێویان.

دەمەوعەسران بەردەرگای ماڵەکان پڕدەبن لەژن و منداڵەکان دەرژێنە کۆڵان. دیاردەی چەکداری و چەقۆهەڵگرتن لای بەشێك لە گەنجەکانیان جۆرێکە لە نمایشکی شکۆمەندانە! خوێندنگەکانیان بە مۆدێلە کۆنەکەی دەسەڵات دروستکراوە و بە مۆدێلە کۆنەکەش وانە دەوترێتەوە، بۆیە کەمترین خۆشەویستی دەبینی لە لایەن خوێندکارێکەوە بۆ خوێندنەکەی. پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەشێوەیەکی چڕ رژاون بەسەریەکدا و هاتووچۆکردن بۆ ماڵی یەکتری، وەك هاتووچۆکردنە بۆ ماڵی خۆت و، هیچ بنەمایەکی کاتدانان بوونی نییە. خەڵکێکی سادە لە جل و بەرگ، سادە لە روانین بۆ دونیا، سادە لە ژیانکردن. گەر کێشەیەك یان شەڕێك رووبدات، نا بێتە حیکایەت، بەڵکو وەك دیمەنێك لێدەروانرێت کە پێشتر روویدا بێت.

لە چەند کۆڵانێك بە هۆی کێشەی کۆمەڵایەتییەوە دوژمندارەکان دیواریان لەناوەراستی کۆڵانەکە هەڵچنیوە و بەردەوام پاسەوانی خۆیان دەکەن… هتد)
ئەم شوێنە شوێنێکە بەرهەمی دونیای نوێ_سیستەمی سەرمایەداری_نییە. شوێنێکە بەرهەمی دەسەڵاتێکی فاشییە بۆ کۆکردنەوە خەڵکی ناوچە

سنووریەکان، تا بتوانێت بە شێوەیەکی باش کۆنترۆڵیان بکات. شوێنەکە نەریت و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە ئاستێکی توندان و، قەناغێکی درێژی پێویستە تا ئەم دیدگایە ئاڵوگۆڕی بەسەردابێت. ئەوانەی ترسیان لە دونیای نوێ هەیە، ئەشێت دونیای نوێ نەناسن، ترسەکەیان ترسێکی مەعریفی نییە، ترسەکە لە چوارچێوەی رەواڵەتدا. جیاوازی دونیابینی خەڵکەکەی ئەم دوو شوێنە، لە هەموو قوژبنێکی ژیانەوە دەرك دەکرێت، تەنانەت ئەو گۆرانیانەی لە شوێنە نوێیەکە گوێیان لێدەگیرێت، هەرگیز ئەو گۆرانیانە نین لە شوێنە کۆنەکە گوێیان لێدەگیرێت.

تەنانەت ئاستی گوێگرتنیش بە هۆی فەزای شوێنەوە گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە. ئەم گۆڕانکاریانە تەنها لە ئاستی ژیان و سەلیقە و گوێگرتندا نییە، گەر وردبینەوە لە هەموو رووەکانەوە شوێنەکان دەسکارییەکی زۆری دونیای تاکەکانی کردوە، لەکاتێکدا گومانم نییە، خێزانێکی گەڕەکی (وەوبە) بهێنە، دووسانە لە کۆمەڵگەی (قەیوان سیتی) بژیت، بەشێکی زۆری دونیابینی و شێوە ژیان و روانینی دەگۆڕێت و، لانیکەم هەوڵدەدات لەگەڵ ئەو ژینگە نوێیەدا بگونجێت شوێن بەی دروستدەکات. یانی کاریگەری فەزای شوێن لەسەر پەروەردە و کلتوور، یەکێکە لە کاریگەرییە بنەڕەتییەکان. ئێستا بەشێك لە کۆمەڵناسەکان پەروەردە تەنها نابەستنەوە بە خێزانەوە، لە دەرەوەی خێزان چەندین فەزا هەیە، هەریەك لەو فەزایانە کاریگەری خۆی دروستەکات، یەکێك لەو فەزایانەش کاریگەری لە پەروەردە و کلتووردەکات، فەزای شوێنە.

ئەمە لە رێگەی بەراوردێکی ئاسایی ئەم دوو شوێنەوە تێدەگەین، فەزا نوێیەکە ژینگەیەکی دیکە و جیهانێکی دیکەیە، کە ئەم ژینگەو جیهانە نوێیە لەرووی پەروەردە و دونیابینی و کلتوورەوە، جیاوازییەکی گەورەی هەیە لەگەڵ گەڕەکەی بەرامبەری هەیە. بێگومان خۆمان لەوە لانادەین ئەمە جیاوازی چینایەتییە، بەڵام ناشتوانین بەو رستە نەریتیانە رازیبین ترسمان لە دونیا نوێ هەبێت و نەزانین بەچی لێیدەترسین. ئەگەر نمونەی: ئەم شوێنە نوێیە مەترسی بێت لەسەر کلتوور، کەوایە گەرەکە میللییەکە خزمەت بە کلتوور دەکات! هاوڵاتییانی هەردوو شوێنەکە، لەناو یەك کلتوور و زمان و ژینگەی شاردا دەژین، لە جیاوازییەکانیان لە شێوە ژیاندا بەهۆی فەزای شوێنەوە پەروەردەی خەڵکەکەی گۆڕیووە.

ئەمە ئەو فەزایە کە (لەفیڤرە) باسیدەکات. سیستەمی سەرمایەداریی بەبێ دروستکردنی فەزای نوێ، نابێتە سیستەمێکی درێژ ماوە. بێگومان

لە پشت ئەم فەزا نوێیەوە کۆمەڵێک فەزای دیکە هەیە بە هۆی خراپ بەکارهێنان و کەمهوشیارییەوە بوونەتە مەترسی لەسەر پەروەردە و زمان و دونیابینی. نمونە: فەزای مەجازی_دونیای شاشەکان_ ئەم فەزایە بە تایبەت تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، دوەکی کراوەتە فەزایەکی جەنگەڵیی. فەزایەکە بەکارهێنەرانی لە دونیای واقیع دادەبڕێت و دەیانخاتە ناو دونیایەکەوە لەیەک چرکە ساتدا چەندین دیمەن و چەندین فریودان و حەقیقەت بەرچاویان دەکەوێت و، دەخەکیان بە دروستدەبێت ئەکرێت بە دۆخی_ناڕوونی_ ناوی ببەین و، لەم ناڕوونبوونەدا زۆرجار بەکارهێنەر راستی و ناراستی، جوانی و ناشیرینی، خود و ونکردنی خود، ئەویتری دەمامکدار و ئەویتری حەقیقی بە جیاناکرێتەوە.

ئاستی دابەزینی هوشیاری لە دونیای شاشەکان، رووبەرێکی زۆری ئەم فەزایەی داگیرکردوە. هەموو بەکارهێنەرێک بۆخۆی میدیاییەکی هەیە، لەم میدیاییەدا پەیوەندییەکی بەردەوامی لەگەڵ ئەوانیتری دەرەوەی خۆی هەیە. ئەشێت ئەو بەکارهێنەرە لەم میدیاییەی خۆیەوە مەعریفە و ستاتیکا و هونەر و دونیابینی نوێ بخاتە روو، ئەشێت پێچەوانەکەی بکات و سەرقاڵی پەخشکردنی ژەهر و ئەویتر شکاندن و ئەویتر سڕینەوە و وێرانکردنی خۆی و پیسکردنی ژینگەی فەرهەنگ و توندوتیژی بێت. لە هەردوو دیوەکەدا فەزای دونیای شاشەکان، وەک فەزای شوێن، بەرهەمی دونیا نوێیەکەیە وەک ئەو فەزایەی لەسەرەوە باسمکرد. لەیەکێکیاندا سەرمایەدارێک دێت ژینگەیەکی نوێ لەگەڵ دونیانوێیەکەدا بگونجێت دروستدەکات و لەویتریاندا بەکارهێنەر خۆی سەرپشکە چ جۆرە جیهانێک بۆ خۆی دروستدەکات و دەیەوێت بەپێی هوشیاری خۆی چی بەرهەم بهێنێت.

لێرەدا وەک کەوانەیەک جیاواز لە باسەکە پێویستە بڵێم: من بەخۆم لە دونیای نوێ_سیستەمی سەرمایەداری_ بروای تەواوم بەم تێگەیشتنەی (ژیل دەلۆز_) هەیە کە دەڵێت:" لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا تەنها یەک شت جیهانییە، ئەویش بریتییە لە بازار. دەوڵەتی جیهانیش بوونی نییە و تەنها بازار جیهانییە، دەوڵەتەکان مارکێتی ئەم بازارەن." بەگومان گەر دیدگاکەمان لە دوو شوێنی شارەوە بگوازینەوە بە نەخشەی هەرەم و دەوڵەت، دەبێت بیر لە بازار بکەینەوە. دونیای نوێ دونیای بازارە، دەوڵەتەکان وەک چوارچێوە و وەک سیاسەت و ئایدیای تایبەت بەخۆیان و ژینگەی تایبەت بەخۆیان هەیە، بەڵام دواجار مارکێتێکن بەبازاری سیستەمە جیهانییەکە. هەرچەن سەرمایەدارێک دێت لە چوارچێوەیەکی دیاریکراودا

کۆمەڵگەیەکی نوێ و ژینگەیەکی نوێ دروستدەکات تا ببێتە بازاڕێکی نوێ و ژیانێکی نوێ، بە هەمانشێوەش دەوڵەتەکان لە چوارچێوە گەورەکەی خۆیاندا نایانەوێت ئەرکی بە مارکێت بوون لە دەست بدەن و بخرێنە دەرەوەی سیستەمە جیهانییەکە.
مارکێت و کافێکان و هۆڵی لەشجوانی و هۆڵی جوانکاری لەش و بانکەکان و... هتد بەرهەمی دونیای نوێن. دەوڵەتەکانیش وەک مارکێتێک بەدەرنین لەم بە بازارکردنەدا. کێشە ئەوەیە لەناو سیستەمە جیهانییەکەدا دەوڵەت وەک مارکێت نەناسی و هەموو ئەو فەزانوێیانەی دونیای نوێ بەرهەمیاندەهێنێت نەناسی و لەشوێنیی خۆتەوە نەریتخوازانە باس لە بەرگری لەکلتووربکەیت و نەشتەوێت تێبگەیت کلتوور چییە و مەترسییەکان لەسەری لەم دونیانوێیەدا چین! پاشان ئامەدەنەبی بە ساتێک بیر لەم دونیانوێیە بکەیتەوە و لەڕێگەی زمانێکی میللییەوە تەفسیری بە بکەیت! (بەڕێزیان: بە پێی سیستەمە جیهانییەکە ئێمە هەرێمین هێشتا مارکێت نین، مینی مارکێتین.)
با لەم نەخشەیە بێینە دەرەوە جارێکی دیکە بچینەوە سەر پرسیارەکەی خۆمان. بەراست بە پێی ئەو نموونانەی لەسەر فەزای شوێن هێنامانەوە، مەترسی لەسەر کلتوورە؟ ئەو ژینگەیی لەو شوێنە نوێیانەدا دروستبووە ژینگەیەکە کلتوور بسڕێتەوە یان ژینگەیەکە بەرگێکی نوێ دەکات بە کلتووردا؟ هاوارکەرانی نەریتخوازیی دەیانەوێت لەناو ئەم بە بازاربوونەی جیهاندا بە چ کەرەستەیەکی مەعریفی بەرگری لە کلتووربکەن؟ هەریەک لەو هاوارکەرانە دەتوانن خۆیان لەم نموونانە بکەنە دەرەوە و بەشێک نەبن لەم مۆدێلی ژیانە؟ ئەگەر کارەکتەرێک لەناو شار بژیت، یان لە شارچکەیەک و تاڕادەیەک لە گوندیش، نەچێتە کافێ، نەچێتە هۆڵی لەشجوانی، نەچێتە ناو شاشەکان بە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانەوە، نەچێتە مەڵەوانگەکان، نەچێتە یاریگاکان، نەچێتە ڕێستورانتەکان، نە چێتە مارکێت و مینی مارکێتەکان، نەچێتە بانکەکان، دووربێت لە هەموو کەرەستەو کاڵایەک بەرهەمی دونیای نوێیە، دووربێت لە هەموو فەزایەک دونیای نوێ دروستیدەکات، پێویستە پێمان بڵێت: چۆن دەژیت و چ جۆرە کلتوورێکی هەیە؟

بێگومان ئەوانەی بە دیدگایەکی نەریتیی و ئاکارییەوە سەیری دونیای نوێدەکەن، دیدگاکەیان بەکەڵکی ئەوەنایەت ئەم دونیا نوێیەی پێبخوێنیتەوە. بە پێچەوانەی ئەو نەریتخوازانەوە، لە بەشی یەکەمی ئەم وتارە باسم لە ڕەواڵەتکرد و ترس لە ڕەواڵەت ترس نییە لە وێرانکردنی کلتوور، لەم بەشەدا باسی فەزای شوێنمانکرد، کە ئەم فەزایە وزە بە بەرهەمهێنانەوەی پەروەردە و کلتوور و جۆرێکی دیکە لە جوانبینین، دونیا بینی، جۆرێکی دیکە لە ژینگەی جیاوازی ژیان

دروستدەکات و، مەترسیەک نییە بۆ کلتوور. نەک هەر مەترسیەک نییە بە کلتوور، فەزایەک لە جیهاندا هەیە، ئەم فەزایە لە رێگەی بازارەوە دابەشدەبێت بەسەرشوێنەکاندا و، لەم فەزایەدا کلتوورەکان لەیەکتری نزیک دەبنەوە و کلتوورەکان گەشە بە خۆیان دەدەن و، ژینگەیەکی کلتووری دروستدەبێت، لەم ژینگە کلتوورییەدا کلتوورە جیاوازەکان هەوڵی سەرلەنوێ خۆ رەنگکردنەوە دەدەن.

بەکارهێنەرانی ئەم فەزایانە کە زۆربەیان فەزای گشتین، گەر کەمێک بەباشی فەزاکان و کلتوور بناسن، زۆر بە ئاسانی بە پێی قۆناغێکی کەم دەتوانرێت رەنگێکی دیکە بدرێتەوە بە کلتوور و پەروەردە، کە جیاوازبێت لەو رەنگە نەریتییەی بە کلتوور و پەروەردە دروستکراوە. بارگاویکردنی کلتوور و پەروەردە بە ئاکار، نەناسینی کلتوور و پەروەردەیە. ترسان لە دونیای نوێ لە دیدێکی ئاکارییەوە، ترسانە لە ئاکارێک خۆی هیچ رەگوریشەیەکی نییە و نەریت بەزۆر سەپاندویەتی.
هەرئاکارێک رەگوریشەی هەبێت لەناو کلتووردا لەترسی نەریت بەرهەم نەهاتبێت، لە دونیای نوێدا گەشە بەخۆی دەدات، هەرئاکارێکیش لەترسی نەریت بەرهەم هاتبێت، لەم دونیا نوێیەدا بەپێی کات کاڵدەبێتەوە. تەماشاکردنی دونیای نوێ وەک دژە ئاکارێکی _نێرسالارانە_ نەناسینی دونیای نوێیە و، کورتنکردنەوی کلتووریش بۆ بە ئاکار، مەترسیدارترە لە هەموو ئەو تەوژمانەی رووبەرووی کلتوور دەبنەوە. (من لێرەدا تەنها قسەم لەسەر ئەو ترسە بەبنەمایە کردوە لە دونیای نوێ بە سەر کلتوور، قسەم لەسەر دیوەکەی تری سەرمایەداری نەکردوە، کە جیاوازی چینایەتی و نائینسانییەت و شێواندنی ژینگە رووبەرێکی گەورەی ئەو سیستەمەیە. ئەکرێت لە شوێنی دیکە سەرنجی لەسەر بدەم، بەڵام فەزا نوێیەکان وەک نەریتخوازان بانگەشی بۆ دەکەن، ترس نین لە کلتوور، ترسن لەو دونیابچوکەی نەریتخواز وەعزەکانی خۆی تێدا دەدات.)

درێژەی هەیە …..

سەوڵ لە بەرمۆدای (خود- عیشق- نیشتیمان) دا ... سۆران محەمەد

لێكۆڵینەوەی رەخنەیی:

سەردەمانێك لەمەوپێش شاعیرانێك هەبوون گیانیان لێك نزیك بوو، بەهۆی ئەوەی هەر چەند بڵاوكراوەیەكی ئەدەبی و كۆڕی ئەدەبی و شوێنی كۆبوونەوەی دیاریكراو هەبوون پێكەوەی گرێ دەدان، ئەوانیش ژمارەیان بە پەنجەكان دەژمێردران، بەڵام مەخابن هەر زوو لێشاوی تەكنەلۆژی ئای تی و گۆڕانكارییە خێراكانی جیهانی سەرمایەداریی ئەو ساتانەی لە زیهن و ژیاندا خێرا كوژاندەوەو شاعیرەكانیشی پەرتكرد هەریەك بەلایەكدا؛ رەنگە لەم ساتەدا هەندێكیانم لەیاد بێت و هەندێكیشیان نا، بۆیە نامەوێت ناوی كەس بهێنم، بەڵام دەتوانم بڵێم شاعیر (سیروان ناشاد) یەكێك بوو لەو دەنگە گەرم و گوڕو پڕ هەڵچوونانەی دەیویست بە شیعر جیهان وێنا بكات.

لەم رۆژانەدا كە دەقی (سەوڵ)ی شاعیر سیروان ناشادم خوێندەوە، توشی رامانی كردم، ئیدی سەركۆنەی خۆمم كرد كە بۆچی دەقێكی وا سەرنجڕاكێش و پڕ رەهەندو كراوە هیچی دەربارە نەنووسراوە؟ وابزانم ئەو دەقەش دوا دەقی ئەو شاعیرەیە كە چەند ساڵێك پێش ئێستا لە گ□قاری (نووسەری نوێ) بڵاوبووەوەو من ئاگاداری بم، دەقێكە لە چەند روویەكەوە جێی تێڕامان و لێكۆڵینەوەو هەڵوێستە لەسەركردنە. رۆڵان بارت وای دەبینێت: ئەدەب كورتهەڵناهێنێت لە باش و خراپدا، یان پۆلێنكردن و ڕیزكردنی رەگەزەكان، بەڵكو ئەوەیە كە لەرینەوەو جوڵە‌ بەرپا دەكات لەناو پۆلێنە كۆنەكاندا، بۆیە ئەو وای دەبینێت دەق وەستاو نییەو هەمیشە لە جوڵەی بەردەوامدایە كە دەبێتە هۆی تێپەڕاندن و ئاوهاش دەقی چێژبەخش لە لەدەستدانەكانەوە حاڵەت دەخولقێنێت و پشوو دەگۆڕێت بە شەكەتیی.

پاش خوێندنەوەیەكی وردی ئەم دەقە بڕیارمدا لەم لێكۆڵینەوەیەدا ئاستەكانی لێدوان دەربارەی لایەنە جۆراوجۆرەكانی ئەو شیعرە‌ دابەشی ئەم چەند تەوەرەیە‌ بكەم، كە خودی جیاكاریەكان زەمینەخۆشكەری ئەم دەستنیشانكردنە بوون:

1- ئاستەكانی گوتاری شیعریی.، 2- سێكوچكەی بونیاتی مانا. 3 – ئاستەكانی ڕێزمان. 4- ئاستەنگەكانی ناو دەق. 5- پارادۆكسەكان

(لایەنی هونەریی).
ئەم دەقە دادەنرێت بە دەقێکی فرە دەنگ و چڕ، کە هەڵگری زیاتر لە مانا و دەلالەتێکە، ئاستەکانی گوتار تیایدا هەڵبەزو دابەزین دەکات لە نێوان لێدوان لە خود، بانگکردنی کەسی نادیار، خودا، شۆخ، هاوڕێ، ئەوان، تۆ…

شاعیر لەم شیعرەدا سەرەتاو کۆتا کۆپلەی بە (ماراسا) دەنووسێ، ئیتر ئایا مەبەست لەمە کە‌سیەتیەکانی ناو شانۆی ماراسادی نووسەر (پیتەر وایس)ی فەرەنسییـە کە لە شەستەکاندا لە واقیعیکی جۆشدراوی شۆرشدا نووسراوە، پێشی دەگوترێت: (شانۆی شۆڕش و کوشتن و گۆرانی و شێتی)،کە باس لە رۆلی نەخۆشانی دەرووونی و رۆشنبیری بەرزو توانای داهێنەرانە دەکات ، بە گێڕانەوەی رووداوەکانی ناوەوەو دەرەرە، یان ئەوساو ئێستای وڵات.

ناوی (ماراساد)یش پێکهاتەیەکە لە کۆتایی هەردووناوی کەسایەتی ناو شانۆکە : (جان پۆل مارا) و (مارکیز دی ساد) پێکهاتووە، بەڵام دەبێ ئەوەش بڵێین ئەمە هەر گریمانەیەکەو شاعیر رەنگە بۆ خاتری زمانی شیعریی پیتی (د)ی لە کۆتایی ناوەکەدا نەنووسیبێت، یان رەنگـە نـاوێکی جـوانی خەیـاڵی بێـت و شـاعیر وەك تـازەگەرییەك بەکاریهێنـابێت، وەك چۆن ماراسـا ساروفـار بورتیکـو – هـوتێلێکی ناوداری ناوچەی (راجکوت) ـە لە هندستان.

بەهەرحاڵ ، ئەم روونکردنەوەیە زیاتر بۆ بەرچاو روونی خوێنەران بوو، ئەگەر نا، ئەوا گەر مانای تریشی هەبێت هیچی ئەوتۆ لە ئاستی دیدو خوێندنەوەی دەقەکە ناگۆڕێت.

/ چۆن دەتوانین ماراسا بەسەر رایەخی دڕکە زییا بخزێنینە نێو پێچەکانەوە
کە شەلاڵی برینانین/

یەکەم/ ئاستەکانی گوتاری شیعریی:
لەم شیعرەدا بە چڕی بەر کۆمەڵێك دەستەواژەی ماناداری ناسۆراوی دەکەوین لەسەر هەر سێ هێڵی(ویژدان، سۆز، هزر) دەجوڵێن، کە لە پشت هەر یەکەیانەوە سەرگوزشتەو بەسەرهاتێك رەنگە هەبێت، کە شاعیر توانیویەتی بە زمانێکی جوانی شیعریی وەسفەکان بهۆنێتەوەو لەگەڵ خۆیدا بە هەڵبەزو دابەزەکانی دەقەکەدا بمانبات و ئەو جیهانە کاولانەمان نیشان بدات کە هەر لە سەرەتای دەقەوە دادو فیغانێکی بی ئاکامیان دەربارە دەکات کە زەمەنیش تیایاندا پەرت بووە بەسەر: (رابردووەکان، ئێستا)دا. لەم جەنجاڵیەدا شاعیر چاوی ئاسۆکانی لێڵ دەبن و سەر ئەوەی ناپەرژێت بیرێك لە نەخشەی پرۆژەکانی داهاتوو بکاتەوە، کاتێك باس لە داهاتووش دەکات هەموو ڕێگاکان لەبەردەمیدا

دەگیرێن و تاکە وەڵامێك دەست دەخات کە لەسەر دیوارو دەرگاکانی بەختەوەریی نووسراوە: (هەرگیز)

/ کامەرانی لە نوکتە ئێکسپایەرەکانی ژیان دەچێ/

*

/ هێشتا نەمانزانیوە سەرابە ڕێی ئەم غوربەتە نامانگەیەنێتە هیچ
لە نزای چەپڵەکانیش نەگەشتین
ئومێدی گوڵە دالیاکان بە هەڵەتی هەڵدێریان بردین/

هەرچەندە بشیەوێت بە کامەرانی بگات، بەڵام ئەفسوس ئەم ئاکامە مەحاڵەو مەگەر هەر داواخوازی ئەوە بێت لە راناوی نەناسراوی (ئەو) کە بە مەرگێکی هێمنی بسپێرێت. (مادام نەیتوانی دڵی چۆلەکەیەك ئاشتکاتەوەو فرمێسکی منداڵەکان بسڕێت و نوزەی مێروولە پانبووەکان ژیر بکاتەوە)

/ خودایە!
تازە دڵی چۆلەکەیەکمان پێ ئاشت ناکرێتەوە
بە لیواری گۆسەبانەکەوە بوو بە چلوورە
ئیدی فرمێسکی ئەو منداڵە لیمان خۆش نابێ
بێ گوناهـ لە رەحمی زەمەندا مەیی
نوزەی ئەو مێروولەیە نابێتەوە بە گەورەیی پێمان لێنا/

سەیرورەتی تاوان دەرحەق ئەم بوونەوەر و شتە بچوکانە ئیکێیەکی ئازاراوی هەمیشەیی لە زەین و ناخی بە ئاگای شاعیردا جێهێشتووە کە هەرگیز چاك نابێتەوەو هەرگیزیش ناتوانێت بگەڕێتەوە سەریان و بیانگۆڕێت، ئەمەیە دەسەوسانی شاعیر بەرانبەر قەدەری زاڵ دەردەخات و خود لەبەردەم ئەم بەرداشە مەزنەدا زۆر سست و گرمۆڵەو بێتوانا و دەروون ساکاو دەبێت.

بەڵام گەر بێینە سەر شێوەی ئەم مانایە وەك (بونیاتگەراکان) بە مەیدانێکی ئەزمونیی کاری خۆیانی دەزانن، ئەوا دەتوانین بەم جۆرە شێوە گشتیەکە نیگار بکەین وەك بەرەنجامێکی خوێندنەوەی کۆپلەکە:

نادادیی لەگەڵ لانەوازان—کۆتاییهاتوو——-ئازار——بێکۆتایی

شاعیر هەر لە سەرەتاوە یەکسەر بە وەسفی موعاناتەکان دەستپێدەکات پاشان دێتە سەر کارتێکەریی ئەم موعاناتانە لەسەر خودی شاعیرو دواتر دێتە سەر هێنینەوەی ئازارو بەشێك لە موعاناتەکانی دەرەوەی خودو هەروەها ئەوانە وەك ئەو خاوەنی زاتێکی مەرگەساتوین، ئەمەش چۆن کارتێکەریی بووە بەسەر بنیاتنانی بێهوێدییەکی قووڵ بەسەر شیعرەکەو هەستی شاعیرەوە، جارانێك دەمانباتەوە بۆ رابردوویەکی دوورو کۆستەکانی ئەنفال. جارانێکیش دەمانهێنێتەوە بۆ واقیعێکی

تاڵ بە پەشیمانبوونەوە لە تاوان و سێبەری خیانەت و وێستگەی کاڵبوونەوەو لەدەستدانی قەناعەت و ئایدیاکان کە ساڵانێک لە خەوندانی شاعیردا جموجۆڵیان بووە، ئاوها شاعیر درك بە فەرامۆشکردنی بوونەوەرە لاوازەکان دەکات و سەرکۆنەی خۆی لەسەر دەکات، بەڵام ئەستەمە گێڕانەوەی چرکە ساتەکان و هەڵدانی کۆلارەی منداڵی بە پەتی خۆشنوودیی و بەدەستهێنانەوەی بەرائەتی منداڵی:

/ بەم قرچەی سووتانە ئەسەف کە ناتوانین
کۆلارەکان بە پەتی خۆشنوودی هەڵدەینەوە/

ئاوها سەوڵەکان لە کار دەکەون و لە سێ کوچکەی بەرمۆدای (خود- عەشق- نیشتیمان)دا شاعیر لە دەست و پێ دەکەوێت و تەمی دەسەوسانیی باڵی رەشی بەسەر دەقەکەدا دەکێشێت.

دووەم/ سێکوچکەی بونیاتی مانا:

ئەم دەقە بە سەر سێ بابەتی سەرەکیدا دابەش دەبێت، کە هەر یەکەیان تەواوکەری ئەوەی ترەو بە هەرسێکیان سێگۆشەیەك دروست دەکەن و کەشی گشتی قەسیدەکە دەخەمڵێنن، لە هەندێك جێدا خوێنەر دەبێت لە پشت زاراوەکانەوە ئەم سێ رەهەندە کەشف بکات، لە هەندێك جێشدا ئاشکرا رەهەندەکان ماناکانیان تەعبیر لە خۆ دەکەن و ئاسانتر خوێنەر دەتوانێت بەدەستیان بهێنێت. کە ئەوانیش هەر یەك لە (خود، عەشق، نیشتمان)ن. بەڵام ئەو خاڵەی هەر سێ تەوەرەکە لەخۆی کۆدەکاتەوە دەبێتە خاڵی هاوبەشی نێوانیان بریتییە لە ناسۆرو ئازارو شکست و موعاناتەکان، کە دەتوانین ئا لێرەدا دەستەواژە بەکارهاتووەکانی هەر یەك لەم کۆڵەکانە ڕیز بەند بکەین کە لە شیعرەکەدا بەکارهاتوون تاکو زیاتر بە دنیابینی شاعیر و دۆخی دەروونی شاعیر لە ساتی نووسینی دەقەکەدا ئاشنا ببین.

-خود: / مەملەکەتێکم لە کۆس و قۆچ/
-/ نیشتیمان: حەرفێك بوو نەخوێنرایەوە/
– / عیشق: نوشتەیەك بوو بەتاڵکرا/

ئەلف/ خود: وەسفە جۆراوجۆرە بەکارهاتووەکانی خودی بێژەر یان دانەر، زیاتر لەم دەستەواژانەی شاعیردا چڕ دەبنەوە:

(جەستەی سوتاو، لەرزین، پێی شەقار، پێکراو، کفت و کەمجوڵەو کەتوو، سیغاری ژەنگاویم، بەرچنەیەك ژان، بێکۆوزی نێڕەکانم، باڵا شەنگەبی لەرزیو و تەزیو وتۆقیو و ڕچیو، تۆپە بەفرینی وەهم).

بێ/ نیشتمان: نیشتیمان بە هەردوو رووە مەجازیەکەی (ناخی شاعیرو نیشتیمانی واقیعی) یان ئەو وێنانەی بۆ نیشتیمان کێشراون لە چەند دەستەواژەیەکدا دەربڕینیان لێکراوە، کە ئەوانیش لەسەر هەمان رەزم و ئیقاعی مانا بەرجەستەکراون، کە ئەمانەن:

(تاریکستانی دەڤەری هەڵچو، تەمێکی ڕێ ونکەر، سارای سەراباوی،

بیابانی لماوی، نیشتمانی تەپکە، حەرفێکی نەخوێندراوە، نیشتیمان لالەنگییەکی پاککراو، سەرابە ڕێی غوربەت، ویستگەی کاڵبوونەوە، گۆڕێکی بە کۆمەڵ، دارەمەیت،مەملەکەتی کێس و قێچ)

جیم/ عیشق:

ئەو دەستەواژانەی پەیوەستن بە عەشق و مەعشوقەوە لێرەدا پۆلێن دەکەین، جا ئایا ئەو عەشقە ڕەها بێت و مەعشوقیش زیاد لە زاتێك بێت، یاخود تەنانەت لە دەرەوەی بازنەی مرۆڤیشدا بێت ئاوها بەرجەستە دەبن و لە دەقەکەدا جێیان پێ دەدرێت، یان بە لەگەڵ دوان یان بە وەسفکردن بەکارهێنرابن:

(سواخم دە و دامپێشە با ئەم درزانە نەبینی، ڕوو وەرگێڕە، سوێرەشکی عیشق، عیشق نووشتەبوو بەتاڵکرا، خواردنەوەی دوا نوزەم لە پیاڵەیەکی شکاودا بخۆرەوە)

لە ئاکامی خوێندنەوەیەکی وردی هەر یەك لە یەکە جوداکانی ئەم سێ ڕەهەندە، دەگەینە یەك ڕاستی ڕەها کە هەر سێ کوچکەکە پێکەوە گرێ دەدات و لە خاڵی (ناسۆرو ئاکامی مەرگەساتە جیاوازەکاندا سێگۆشەیەك پێکدێنن کە من بە (بەرمۆدای ناسۆر) ناوی دەبەم، وەك لە هێڵکاریی ژمارە یەکدا دەردەکەوێت:

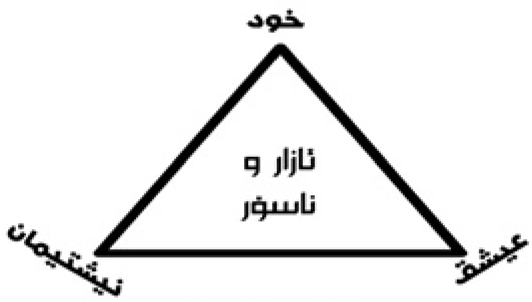

هێڵکاری ژمارە یەك

سێیەم/ ئاستەکانی ڕۆزمان:

ناو/ ڕاناو/ جێناوەکان:

گیانی پەژموردەی شاعیر لە سەرجەم کۆپلەو دێڕەکاندا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ دەردەکەوێت، تەنانەت گۆڕین و هەمەجۆریی ڕاناوی کەسانی بانگکراو و وتوێژ لەگەڵکراو ئەم ڕاستییە دەسەلمێنن، کە چۆن شاعیر تەنانەت جارانێك پەنا دەباتە بەر بەکارهێنانی ڕاناوی ئەو، ئیتر بە (ئەو)ێکی ئاڵۆزو نەناسراو دەمێنێتەوە تاکێتایی دەقەکەو لێرەوە خوێنەر چێژ دەبا لە خەمڵاندن

و دۆزینەوەی حەقیقەتی (ئەو)ی بەکارهاتوو، کێیەو ڕۆڵی لەم دەقەدا چییە؟ وەك ئەوەی دەڵێت:
(ئێی بەستەزمان) کە رەنگە هەر خودی شاعیریش بێت وەکو منێکی سایکۆلۆژی بووبێتە (ئەو)و وتوێژی لەگەڵدا بکرێت، کە ئەمەش جۆرێکە لە شێوازی مەنەلۆگی شیعریی.

– ناو و جێناوەکان:

* خودایە: 4جار

/ خودایە چ حیکمەتێکە ئەم بوونە
چ سڕێکە ئەم گەردوونە/

*شێخ:

/ ئەی شێخ …دوانوزەم لە پیاڵەیەکی لێو شکاودا بخۆرەوە/

* هاوڕێ 2جار:

/ هاوڕێکانیش لە بیابانێکی لماویدا جێیان هێشتین/

* نەنك 2جار:

/ زیندەگی لە حیکایەتەکانی نەنکم دەچوو نیوە شەوان/

* باپیر:

/ سوتووی جغارە عارەبییەکەی باپیرەم/

* تۆ:

/ وەتدەزانی بەرسیلەی کامەرانی دەچنی/

* من:

/ من تێزی ئەودیو مێژووم پێوەیە/

* ئەو:

/ جا چۆن کچی پاشای بەختەوەریی مارە بکەین؟/
/ تەعاروفێك لەگەڵ راهیبەیەکدا بکەین/

تێبینی: گەر ورد سەرنج بدەن دەبینن چۆن شاعیر رەشبینییەکان باڵیان بەسەردا کێشاوە، یان وەکو مەحوی رەنگە بە خۆی بڵێت (لەناکەس کاریا) یان (بە زایع چوو لە مالایەعنیا) بۆیە بێ بەختەوەریی لە دەرەوەی خۆیدا دەگەڕێت، لەکاتێکدا لە زۆربارداو لای زۆرێك لە زاناکان وا باسکراوە کە لە ناخەوە دروست دەکرێت. کەچی لێرەدا شاعیر تەنانەت پەنا بۆ ئەفسانەکانیش دەبات بەو مەرجەی بگاتەوە بەختەوەریی.. ئەو بەختەوەرییەی هیوا دروست دەکات و مانا بە ژیان دەبەخشێت.. رەنگە ئەم حاڵەتی هەستکردن بە تاوانیش بەس دەروونی بێت و ئاوهاش لای شاعیر چەکەرەی کردبێت.

*** ئێمە:**

/ تێپە بەفرینەکانی وەهمین بەسەرخۆدا دادەچۆڕێین /

□

هەروەها کاراکتەری ئاژەڵە لاوازو بچوك و پاکو دڵڕفێنەکانیش کە هێمای ئازادی و سادەیی و جوانین بێبەش نەبوون لەم دەقەدا وەکو کەرەسەیەکی دەوڵەمەندی رازاندنەوەو گەیاندنی ماناکانی دەق کە ئەوانیش:

(کەو، سوێسکە، ماسی، پۆڕ، باڵندە، مێرووڵە)ن.

4چوارەم/ ئاستەنگەکانی ناو دەق:

وەك چۆن شاعیر لەسەرەتاو دوا کۆپلەدا لە پڕکردنەوەی پێچەکان بە دوای خەمی فریادڕەس عەوداڵ دەبێت، لە کاتێکدا زەمین رایەخی دڕکە زییەو برینانیش شەلالی خوێنن، ئەوا شاعیر رووبەرووی چەند ئاستەنگێکی جودا دەبێتە کە بڕسکی لێدەبڕن و هەموو ساتێك جۆرێکی جیاواز ناهومێدیی تێدا دەڕوێنن کە لە کۆتاییدا هەر ئەوەمان بۆ دەمێنێتەوە لە گەورەیی ئازارەکان رابمێنین و لەگەڵ شاعیردا بەشداری کۆسپ و خەمەکان بین، تا کەمێك باری سەرشانی سوک بێت.

لە سەراپای تانوپۆی دەقەکەدا ئەم ئاستەنگانە دەردەکەون و هەر جارێك لە وێنەیەکی شیعری جیاوازو مانایەکی تراژیداویدا خۆیان نمایش دەکەن:

/ بەم قیبلە نوما ژەنگاوییەوە چۆن لە تاریکستانی ئەم دەڤەرە هەڵچووە ڕێ دەرکەین

کە غەریقی بەحری تاوانین/

*

/ لە کام رەزا بەرچنەیەك ژانی یاقوتییت چنی لێم بگەڕێ

کە بەسەر کەلاوەیەکی سوتاوەی گەرمێندا کەوتی من ڕازە چاو خۆڵە مێشییەکەم/

ئەم توخمانەش ئاوها دابەش دەبن و لیکدانەوەیان بۆ دەکرێت:

(1- قیبلەنومای ژەنگاوی: نەخشەڕێی جوڵان و دۆزینەوەکان.

2-دەڤەری هەڵچوو: بەمانای شوێن وەك سەنتەرێك بۆ سەرلێتێکچوون.

3-خیانەت: لەسەر ئاستە جیاوازەکان و کەسایەتییەکان.

4- گوناهـ: لەسەر ئاستی خودی وتوێژکەرو دانەر.

5- موعاناتەکان و مەرگەساتەکان: بەرەنجامی کۆی ئەو 4 پێکهاتەی سەرەوەن کە شاعیر وەکو زات و بابەت توشی قەیرانی هیواو بەختەوەریی دێت) وەك دەڵێت:

/ ئەی پاشماوەی مەرگەساتەکان

روو وەرگێڕە فریای بۆکڕوزی نێڵەکانم ناکەوی

سیغارە ژەنگاویەکەی ڕۆژگارم/

که لێرەشدا دەتوانین بە هێڵکاری ژمارە دوو ئەم مەبەستە زیاتر روون بکەینەوە:

هێڵکاری ژمارە دوو

پێنجەم/ پارادۆکسەکان (لایەنی هونەریی):

لەم دەقە شیعریەدا بەر چەند پارادۆکسێکی نوێ دەکەوین، کە زیاتر وێنە شیعریەکان تازە دەکەنەوەو بەهای ئیستاتیکی دەقەکە بەرز دەکەنەوە، کە لە وێنەی شیعری سەرنجڕاکێشدا جێیان کراوەتەوەو ئاماژە بەم دوو وێنەیە دەدەین:

1. / وەرە هاوڕێ لە ژێر ئەم (بی)یە رەزا قورسەدا
دیژلەمەیەکی کامەرانی فڕێ کەین/
لای هەموو شاعیرانی تر (داربی) بە رووە جوان و شۆخەکەی بەکاردێت و دەشوبهێنرێت، بەڵام لێرەدا بە هۆی دنیابینی و کەشی رەشی قەسیدەکەوە (دار بی)یەکانیش رەزایان قورسە، لە لایەکی ترەوە هەمیشە چای تاڵ ناخۆش و دڵتەنگکەرە، کەچی لێرەدا بەکاردێت وەك هێڵکاری فەراهەمهێنانی کامەرانی، کە ئەمەش مەحاڵەو مانا لەم پارادۆکسەدا پێچەوانە دەکاتەوەو ئاوها کۆکراونەتەوە:
داربی: ناشرین—دیدگای مەرگەساتاویی
چای تاڵ: کامەرانی— کەواتە خۆشی و ناخۆشیەکان هەر یەکن کە تاڵن

*

2. / شاتووەکانی فیراق لێرە بەر دەگرن

درەختەکانی موعانات هەمیشە سەوز/

جارێکی تر شاتوو و درەخت مایەی ئاسوودەیی و گەشەو خۆشیهێنە، بەڵام لێرەدا بە پێچەوانەی مانای خۆیانەوە سوودیان لێبینراوە بە خستنە پاڵی فیراق و موعانات بۆ هەردووکیان، کە دووبارە ئەمەش هەر خزمەت بە سیاقی گشتی ماناو کەش و دیدگای شیعریی شاعیر دەکات. کە تونراوە لە شوێنی خۆیاندا شیاو بەکاربهێنن و شاعیر داهێنانیان تیا بکات:

3- ئەودیوی رەشبینی:

ئەوەی لای زۆربەمان خوێندراوەتەوەو زانراوە بەکارهێنانی خۆڵەمێشی(ماتریال) بە بۆ جەسەدی(ماتریاڵ) و وەکو دوو هاوتا بەکاردێن و بەمەش مانا باوەکەی بەدیدێنێت، کەچی زۆر ناوازانە لێرەدا بەر ئەو مەجازە ناوازەیە دەکەوین کە رادەی تراژیدی و ناسۆرەکان چۆن نەك بەس ئێسقانی کون کردووە، بەڵکو رۆحی (میتافیزيك)یشی سووتاندووەو کردوویەتی بە خۆڵەمێش کە ئەمە بەس لە دنیای فانتازیدا دەخەمڵێنرێت، ئەمەش رەوانبێژییەکی جوانە بۆ دەرخستنی ڕۆژەی قوربانی و سووتان. لیرەدا شاعیر داوا دەکات و بە هاوڕێیەك کە نازانین کێیەو لە چ ئاراستەیەکەوە هاوڕێی شاعیرەو لەسەر چ ڕێیەك رۆژێك لە رۆژان کۆبوونەتەوە یان لە دۆخی ئێستادا هاوڕێن (چونکە لە دەقەکەدا باس نەکراوە) بەلام ئاوها بە شێوەیەکی فانتازیائامێز داوای لێدەکات:

/ ببە نەرمە(با)یەکی تەزیو خۆڵەمێشی ئەم رۆحە بڵەقسێنە/

سەرچاوەکان:

....

Roland Barthes ,The Pleasure of the Text.. Translated by: Richard Miller, 23rd prnt-1

Marat/Sade Written by Peter Weiss, 2012-2

3-گۆڤاری نووسەری نوێ . ژمارە 65. تشرینی یەکەمی 2013، هەولێر.

فیزیای شیعر لە دیوەخانی ئودەبا ... ئاراس هەمەوەندی/ رۆستەم عینایەتی

زۆرجار خودی هەڵخەلەتێن وامان فێردەکات خۆمان وەکو فریشتە وێنا بکەین، تاکو ئەو دڕندەیەی لە ناخماندا خۆی حەشارداوەو چرۆی کینەو ئیرەیی و توانجدانمان تێدا دەڕوێنێت ناهێڵێت تامی ژیان و جوانی و گیانی هاریکاری بکەین، دان بە بەرەندەییدا بنێین و ناقۆڵاییەکانیش وەکو خۆیان ببینین، بۆ ئەوەش تێکدانی ئەم هاوتایی و هاوکێشەیە زاتێکی ناجۆرمان لێ دروست بکات و کەسانی دەوروبەرمان هەست بەو لەقبوونانە بکەن و بەڵام خۆمان هەر وەکو سوورەی بەر لەشکر تەماشای خۆ بکەین و دان بەو حاڵەتانەدا نەنێین.
ئەوەی مەبەستمانە لەم پێشەکییەدا: تیشکخستنە سەر دیاردەیەکی زۆر ناشرینە، کە ئەگەر لە هەر ڕشتێکی تری ژیاندا ببینرایە، ئەوا نەدەبوو لە ڕشتەی ئەدەبدا بوونی هەبوایە، چونکە ئەدیب بە حساب کەسی هەست زیندوو و خاوەن ویژدانە، کرۆکی بەرهەمەکانی دژی ئەو ناشرینیانەیە کە خۆی لەدەقەکانیدا وا نیشانی دەدات کە پێوەی دەناڵێنێت.

لێرەدا وەك نموونە چەند بەرهەم و وتەی کەسێکی زانستی دەهێنینەوە کە لە هەمانکاتدا خامەکەشی بۆ بابەتی ئەدەبی و شیعر بەکاردێنێت، هەر لەم سۆنگەیەوە بەراوردی هەردوو بوارە تیۆری و پراکتیکیەکەی ئەو جۆرە لە نووسین و نووسەر دەکەین و لە کۆتاییدا با پێکەوە ببینین و بڕیاریش بۆ خوێنەر جێدەمێنێت و هەر ئەویش سەر پشك دەبێت بۆ قبوڵکردن و رەفزکردنی ئەم بیروبۆچوون و ڕایانە.

ئەو نووسەرە لە لایەك ڕەخنە لە کاڵوکرچی دەقەکان دەگرێت، لە لایەکی تر رەخنە لە وتارو داڕشتن دەگرێت، دوایی دێتەوە سەر وێنەی شیعریی و لووسوپووسیی!! نازانرێت بە تەواویی دەیەوێت چی بڵێت، کەچی لە لایەکی تر کە دێینە سەر نووسینەکانی ئەم نووسەرە کە بە ناوی شیعر پێلێنی دەکات، دەبینین هەموو ئەو قسانەی نووسیونی وەکو توانجدان ئەوا بەسەر شیعرەکانی خۆیدا دێنە دی و لەو بوارەشەوە نموونەی شیعرەکانی دەهێنینەوە، سەرەتا با دیقەت لە وتەی ئەم نووسەرە بدەین، ئەو لەم بارەیەوە ڕای خۆی وا دەنووسێت:
{{ بەداخەوە لە ئەدەبی کوردیدا زۆر کەس هەن نەخۆشیی (بەرزەمن) یان

هەیە و وا دەزانن هەرچی ئەوان دەینووسن دوڕ و گەوهەرە، لەکا تێکدا زۆربەی دەقەکانیان یان کرچوکاڵ و وشەڕیزکارییە یان هەندێک لەملاو بڕێک لەولا هێنراون و هەڵەی جۆراوجۆریان تێدایە و هیچ سیفاتێکی نووسینی دەق و وتار و داڕشتن و وێنەی شیعری و چێژبەخشی و تەشویق و گرێچنی و لووسوپووسیی ڕستەسازی و تێگەیشتن و واتایان تێدا نییە}}.

پێش ئەوەی بێینە سەر قسەکردن لەسەر شیعرەکان، با سەرنجی ئەم وتەیەشی بدەین کە چۆن لە لایەکی ترەوە رەخنە لە رەخنەگران دەگرێت و بە {خەسیو و فیشاڵ و بەربووك و کەشوفش و چەنەلێدەر…} باسیان دەکات، خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەی ئەم وتەیەدا رادەی فشارە دەروونیەکانی سەر ناخی داتەپیو و کاول دەخوێنێتەوە، بەوەی چۆن ئەم قەڵەمبەدەستە ئەوەی لە توانایدا بووە لە ڕشانەوە دەریبدات و شوێنگەی خۆشی بخاتە ژێر پرسیارەوە، بەوەی ئایا کەسێك لە شوێنگەی بەرپرسیاری ئەدەب و ئەدیباندا بێت چۆن ئەم هێرشە ناڕەوایانە دەکاتە سەر رەخنەنووسان؟ لە کاتێکدا ئەدەبی کوردی هەژارترین ئەدەبە لە رەخنەدا، جگە لەمەش ئەمە دادەنرێت بە (مۆتیقی کورهاندن) کە بە پێی یاساکانی مافی مر□قی نەتەوە یەکگرتووەکان: هەموو جۆرە مۆتیق□کی کورهاندن تاوان و قەدەغەکراوە، جا چ رەگەزیی بێت یان بە هۆی ئینتیماوە بێت، یاخود بەهۆی بیروبۆچوونی جیاوازەوە….هەروەها ئەمە ئەو میسداقییەتەی (ئیتیحادی ئودەبا) دەخاتە ژێر پرسیارەوە کە بەوەی ئایا دەبێت ئەمە نەکرابێتە واجیهەیەك ب□ بەرەودان بە باڵێکی شیعریی دژی ئەوی دی؟ هەر ئەم تەکتیکەش لە پشت بەرەندەبوونییەوە بێت بۆ ئەو پێگە ئیدارییە و شوێنگەیە‌؟ (چونکە ئەو گوتانەی ئەو بەس وەکو رایەکی شەخسی لێکنادرێنەوە) بێ ئەوەی لە بیری ئەوەشدا بن کە ئەم جەنگە لە پێناوی چیدا دەکەن؟ لە کاتێکدا ئەوەی حسابی فاریزەی دوای نوقتەشی بۆ ناکرێت لە (کوردستاندا) هەر ئەدەبە… لە دەستدانی ئەو میسداقییەتەش کۆی بوونی ئەو دەزگایانە دەخاتە ژێر پرسیارەوە بەوەی ئایا بە شایستەو توانای ئەدەبی ئەو کەسانە گەشتوونەتە ئەو شوێنانە؟ یان ئەو جێگایانەش وێرانەیەکن خراپتر لە بارەگا سیاسییەکان؟ جا گەر کەسێك لە دەزگا رەسمییەکاندا چەند کارێکی گرنگی هەبێت، ئیتر چۆن رەخنە لە سیستەمی دەسەڵات دەگرێت کە بە جۆرێك لە جۆرەکان ئەوان کۆڵەکەیەکن تیایدا؟ هەروەها بەکارەێنانی پێگەی ئیدارییی بۆ سوکایەتیکردن بە کەسانی لاوازو دەرەتان و بێ پەنا هیچ ئازایەتی تێدا نییەو ئەم جۆرەش لە چەوساندنەوە هێجی کەمیر نییە لە چەوساندنەوەکانی تر، هەر لە مەحرومکردنی ژەمە

خوانێکەوە بیگرە تا گەورەترو گەورەتر… بەهەرحاڵ ئەو لە وتەکەیدا ئاوەها دەنووسێت:

{{ ڕەخنەگری بەربووکی بواری ئەدەب، هەمیشە نووسەری خەسیون، ئەمان بارستاییەک لە فیشاڵ و بەتاڵی بەسەر خوێنەری داماوی بێئاوکراوە پڕ لە هەڵەوپەڵەکاندا دەبەشنەوە و بەردەوام دەسخەڕەکەر و خوێنەر فریودەرن، ئەم بەربووکانە لە درێژدادەی و چەنەلەدانی بێناوەرۆک و کەشوفشی بێ بنەما و خەڵەکەشان بەولاوە هیچی دیکە نین، نەکەی بخەڕەتەی بکەویتە ژێر کاریگەریی زبەڵە نووسینەکانیانەوە، ئەوان هەمیشە وەک بەرگدرووەکی قەڵپ، بەڕادان کار بۆ چەواشەکردنی خوێنەر دەکەن و گوێلەمستی دەقنووسی کەڵەوار و وشەڕیزکردنەکانیانن، قەت ناتوانن ڕستە و وشەڕیزکاران بە بەرگی جوان داپۆشن، نە خولیا و خەونەکی گەورەیان هەیە، نە بانەڕێژەکی گەشاوە، هاکا گوێبیستی پووکانەوە و بزربوونیان بوویت}}.
ئێستا با بڕۆینە سەر شیعرەکانی ئەم شاعیرەو بزانین چ تازەگەریی و داهێنانێکی تێدایەو چ کاردانەوەیەك لە ناخی خوێنەردا جێدەهێڵێت، بۆ ئەم مەبەستەش نووسینەکە دابەشی ئەو سەبتایتلانە سەرەکیانە دەکەین کە شایستەی لەسەر دوانن و بە زەقی لە بەرهەمەکانیدا ڕەنگی داوەتەوە:

- وشکیی خەیاڵدانی شیعر:

بە حوکمی ئەوەی ئەندێشە ڕەگەزێکی سەرەکی داهێنانی شاعیرە، کە دەتوانێت بە هۆیەوە تازەگەریی و نوێبوونەوە بە یەکە شیعریەکان ببەخشێت، لە فەزای داهێناندا خامە ئازادییەکی ڕەهاش بەدەستدێنێت، کەچی بە پێچەوانەوە لەناو ئەم جۆرە دەقانەدا هیچ زاراوەو وشەو پنتێکی نوێ نابینرێنەوە کە زادەی خەیاڵی خودی شاعیر بێت، و لە ئەنجامدا کێی شیعرەکەش سەرنجمان ڕاناکێشێت و وا هەست دەکەین زۆر لەمەوپێش ئەو دەقەو دەقی ئاوهامان زۆر خوێندووەتەوە، لەو شیعرانەدا کە باسی شتەکانیشی تیا دەکرێت و بەکاردێن ، ئەوا هەر ڕاستەوراست باسی حەقیقەتی خودی شتەکان دەکرێت، نەك بەس ناکرێن بە سیمبوڵ و بە هونەرەکانی وەك پارادۆکس و میتافۆر ئاوێتە ناکرێن و بە سەلیقەی هونەریی و هێنینەوەی وەستایانە مانای تریان لێ فەراهەم نایەت، بەڵکو دەبینین دەقێکی ڕەق و وشك لەبەردەممان دەیەوێت فێڵ لە هەستەکانمان بکات و خۆی بە شیعر ناوزەد بکات، بەڵام سەلیقەی بەرزی شیعریی خوێنەر لە کێتاییدا جڵەو دەگرێتە دەست و حەقیقەتی سادەیی و ڕاستەوخۆیی ئەو شیعرەی بۆ دەردەکەوێت.هەرچەندە کەسانێکی ڕوپاماش دەستخۆشی بەرهەمی وا بکەن،

که رەنگە لە ئاستلاوازیی ئەو کەسانەش بێت، بەڵام ئەوە نابێتە سەنگی مەحەکی هەڵسەنگاندنی ئەو جۆرە بەرهەمانە، با نموونەیەکی ئەم شێوازە بهێنینەوە کە چۆن شاعیر خەمی مردنییەتی و بۆ ئەوەی نیشانمان بدات چەند کتێبی هەن و چۆن خۆی ڕۆشنبیرکردووەو خوێندونییەتیەوە، ئاوها لە ئێستاوە شینی کتێبەکانی دەکات:

ئێوان، ژووری کتێبخانەکانمان
بەتاڵ دەکەن
سەرجەم کتێبەکان دەخەنەناو
فەردەی گەنم و
گووشی پەتاتەو
کیسەی چیمەنتۆ و
عەلاگەی نایلۆنی پێڵاو و
کارتۆنی قەبەوە،
لەلاژوورەکی هەورەبانەکەی کەڵەکەدەکەن

– گێڕانەوەی یاداشتەکانی رابردوو:

مرۆڤ کە نەیتوانی لە قەوان و بەرگی خۆی دەرکەوێت وەکو شاعیر، هەمیشە یادەوەرییەکانی کانگایەکی دەوڵەمەند دەبن بۆ ئەوەی لێیان دەربهێنێت و بیانکات بەشیعرو شیعرەکانیش زۆر نزیك دەکەونەوە لە زمانی قسەکردنی ڕۆژانە، بەس جیاوازییان ئەوەیە کە ئەم شیعرانە لاپەرەی یادەوەرییەکانی مرۆڤ هەڵدەدەنەوەو داخ و حەسرەتی ئەو ڕۆژە رەسەن و سادەو خۆشانەی پێ هەڵدەڕێژێت و مادام خوێنەر یادەوەریی هەیە لەگەڵ ئەو ڕۆژو شوێن و کەسانەدا، ئەوا لە ئەنجامدا حەماسەتی بۆ ئەو دەقانە دەجووڵێت، بەڵام ئایا لە راستیدا شیعرن؟ بەس بەوەی کە لە شێوازی ستوونی شیعردا داڕێژراون؟ ئەگینا وەك چڕبوونەوەو گرنگی دان بە فرەمانایی، ئەوا خاڵیین لە داهێنان و هیچ زیادەیەك ناخەنە سەر خەرمانەی شیعری رەسەن و نوی و ناوازە.
ئەگەر تەماشای تێکستی [خانووێکی عەونی یووسفیان]ی شاعیر بکەین، ئەوا زۆر بە ئاسانی بەر ئەم شێوازە سادەیە دەکەوین و خەم و ئاوات و توانای شیعرنووسینی شاعیر لەم بارەدا زیاتر وەدیار دەکەوێت ، ئەو لەو تێکستەدا دەڵێت:
خانووەکەی عەونی یووسفیان
لەگەڵ زەوی تەخت کرد
*
بولبولێکی خۆشخوانی

گۆرانیی کوردی و تورکمانیی
*
ئێستا زانیم
جێوڕێ و سوکناشمان
دەدەنە بەر دەوە شۆفلان

– هەوێن و تێمای سواو:

شاعیر کاتێك نۆستالیژییانە لە شیعر بگات و بخوێنێتەوە و راهاتبێت، هەمیشە هەر لەو بازنە داخروانەی بابەتە پێشینەکاندا دەخولێتەوەو دەترسێت لییان دەربچێت و مامەڵەش لەگەڵ شیعردا هەر لەو بازنە داخراوەدا دەکات، نەك تەنیا بە نووسین؛ بەڵکو هەر ئەو شیعرانەش بە جوان و پەسەند دەزانێت کە ئاوها و وەکو شێوازی خۆی شتە دووبارەکانی تیا بەکارهاتبێت، چونکە سەلیقەی شیعریی ئەو وا دەگەشێتەوە کە گوێبیستی ئەو جۆرە لە نووسین بێت کە تاکڕەهەندیی سیمای سەرەکی ناسینەوەی ئەو دەقانەیە، ئێمە کە ئەم راستییە دەنووسین توشی هیچ روپامایەك نابین بەوەی شوێنگەی ئیداریی شاعیر لە پێشچاوبگرین و چاو لە خودی رەهەندی شیعرەکان بنوقێنین، ئەمە لە کاتێکدایە قسە لەسەر بەرهەمەکانی شاعیر دەکرێت نەك خودی خۆی، چونکە مرۆڤ خۆی لە خۆیدا ڕێزدارو پایەدارە.

هەمیشە ئاسان و کەم مەسرەفە خۆماندوونەکردن و نەگەڕان بە دوای سەریەشەی نوێگەریی و داهێنان و بەکارهێنانی شێوازی جودا و جۆراوجۆردا، هەرواش ئاسانە دەستبردن بۆ شتەکانی دەوروبەر کە لە بەرچاوانن، زۆربەی شاعیرە کەمئاستەکان هەر پەلاماری ئەو شتە سادانە دەدەن و هەر لە قاڵبی خۆشیاندا دەیانوسنەوە، واتا باڵندە هەر باڵندەیە، تیشکی خۆر هەر تیشکی خۆرە….هتد(بەو مانایەی وشە زیاتر ڕۆڵی کامێرایەکی فۆتۆگرافی دەبینێت)، بۆ نموونە لێرەدا لە چەند شیعرێکی جیاوازەوە هەژاریی توانای شاعیر و بەهرەی ئەم شاعیرە دەخەینە بەر تیشکی لێدوانەوە کە ئەویش دووبارەکردنەوەی وەرزەکانی ساڵە لە زۆربەی شیعرەکاندا وەکو بەهارو پایزو هاوین وزستان، ئاوهاش خیتابی کۆنی ئەم شیعرانە زیاتر بێزارمان دەکات و بەلای هەندێکیشەوە وایە بەس ڕێکخستنی (سەروا) دەبێتە هۆی ئەوەی شیعر لەدایك بێت، کە ئەمە زۆر هەڵەیە: نموونەکان/

(یەکەم: پاییز)

بای وەشت هەڵدەکا لێرانە

بە نەغمە و نەیژەنینەوە
پاییز پڕ دەکا لە حوزن
بە هەڵبەستی غەمگینەوە

(دووەم: بەهار، هاوین)
گەر تۆ نەبای
سەرەتای هەموو بەهاران
سەوزایی لە گیا دەتۆرا
لە هاوینا
قرچە گەرمایی نەدەما

گەر تۆ نەبای
سەرەتای هەموو بەهاران
سەوزایی لە گیا دەتۆرا
لە هاوینا
قرچە گەرمایی نەدەما
گڕ قەت کڵپەی نەدەبینی
ئاسۆ بێ زەردەپەڕ دەما
پاییز ڕەنگە نارنجییەکەی
لە گەڵا و گوڵ دەسەندەوە

(سێ: خەزان)
گەڵا لە هەڵوەرین یاخی
درەخت بڕیاریدا چیتر
بۆ خەزانی زەردەو□ بوو
نەکاتەوە
خەمی ئاڵۆزی نێو ناخی

(چوار: زستان و پاییز)
تەنیایی
گەڵا یەکی وشکەو□ بووی
پاییزەیە
زستانی ساردی
بەسەرا دادێ

- هەڵەی خوازەو زمانەوانی:

گرنگی نەدان بە وردەکاریی و بیرنەکردنەوەی پێویست لە بونیاتی

تێکمەو بنەماکانی شیعرییەتی هێنراوەو بەکارنەهێنانی زمانی هونەریی و خۆ ماندوونەکردن و ڕێنەچوون بە گوتنی نەگوتراوەوە، وا لە زمانی شیعر دەکات شلۆق بێت و بگرە هەڵەی زەق و شتی پێچەوانەش لە ناو یەك تێکسدا کۆ بکاتەوە، نەك بەس پەلەکردن و پێدانەچوونەوەی تێدا هەست پێدەکرێت، بەڵکو لاموبالاتی شاعیر دەردەخات و ئەو تێگەشتن و پاڵنەرە سەرەکیانەی تێدا دەدۆزرێتەوە کە بووەتە هۆی لە دایك بوونی تێکستی ئا لەو جۆرەی پڕ هەڵەو نوستالیژیایی، ئەمە لە کاتێکدا هەر ئەم نووسەرە لە وتەکەی سەرەتادا گازندە لەو شاعیرو وتارنووسانە دەکات کە شیعرەکانیان کرچوکاڵ دەنووسن و چێژبەخش نین و پڕ هەڵەن، خۆ رەنگە شاعیری سادەو خوێنەری سادەش ئەم سەرنجانەیان لا گرنگ نەبێت و هیچ حسابێکیشی بۆ نەکەن، چونکە سەلیقەی سادەیی لە شیعردا هەر ئەوەیان پێ دەخوازێت ، و سەریان تەقەی دێت لەگەڵ تێکستی ئاست بەرزو هەر لەم روانگەشەوە ئەو دەقانەی بە ئاست و زەوقی ئەوان ناخوات ئاوها تاوانبار دەکرێن بە کاڵوکرچی و وشەڵیزکردن! ببینن ئەو چۆن لە جێیەکدا دەبێتە زماناس و رەخنە لە مامۆستایەکی زمانزانی زانکۆ دەگرێت، بەڵام چ رەخنەیەك؟ باخوێنەر بڕیار بدات:

* ئەو ئەم رستەیەی ئەو مامۆستایەی پێ هەڵەیە:

(شیعری یێك دێری یا شیعری نانێ لێ بیستێکان و هێشتاکانی شیعری کوردی ئامادێگی نێبوو)

دەبێت ڕاستکردنەوەکەی ئاوەهایە:

(شیعری تاك دێڕی یان شیعری نانێ لێ بیستێکان و هێشتاکانی شیعری کوردی ئامادێیی نێبوو)

* دووبارە ئەو ئەم رستەیەی ئەو مامۆستایەی پێ هەڵەیە کە شیعرێکی گۆرانە:

(هێر چێند ئێکێم ، ئێو خێیاڵێی پێی مێستم)

دەبێت ڕاستکردنەوەکەی ئاوەهایە:

(هێر چێن ئێکێم، ئێو خێیاڵێی پێی مێستم،)

* جارێکی تر ئەو ئەم رستەیەی ئەو مامۆستایەی پێ هەڵەیە:

دووجاران نووسراوێ: (نێفێس کورتی)

دەبێت ڕاستکردنەوەکەی ئاوەهایە:

(هێناسێ کورتی).

***

ئێستا با بڕین ئەم هەڵانە؛ بە هەڵەکانی خۆی بەراورد بکەین و بزانین کامیان گەورەترن؟

1-کورد یان دەڵێت پشتی خۆیم لێ دەکا، یان پشتی خۆیم تێ دەکا،
بەڵام بزانن شاعیر چی دەڵێت:
(تاش□ بەردێکی بنار کێوێکم
ئەوەی دێ، پشتی خۆیم پێ دەکا)
2-ئەو خوازەیەکی هەڵە بۆ گەڵای زەردی وشکبوو بەکاردێنێت، کە دەڵێت قەد هەڵناوەرێت، لەمەدا پێچەوانەی سروشتە و ناچێتە زیهنی هیچ خوێنەرێکەوە، ئەمەش رادەی کەمتوانایی و شاعیرێتی و بێ سەرنجیی ئەم شاعیرە دەردەخات کە کەس پێش ئەو ئاوهای نەگوتووە:
تەنیایی
گەڵایەکی وشکەو□ بووی
پاییزەیە
زستانی ساردی
بەسەرا دادێ
لە ماڵی پاییز پێی ڕێ ناگرێ
بۆ دەشت و دەرێ
وەیشوومە سەری پێ نەوی ناکا
ئەو یاخی بووە و
بڕیاری داوە
قەت هەڵنەوەرێ.
3- لەم کۆپلەیەدا هەڵەی مانا هەیە، جگە لە بەکارھێنانەوەی (کۆترو بەهار) هیچ جوانی و ناوازەییەکی تێدا نییە ئەگەر خاڵخاڵۆکە ببێتە کۆترە شینکە؟ بۆچی و چۆن؟ هەم لە دنیای واقیعدا مەحاڵە، هەم لە دنیای شیعردا رەفزکراوەتەوە، چونکە خزمەت بە هیچ ئیستاتیکایەك ناکات و هیچ بیرۆکەیەکی ئافراندنی تێدا نییە، دواتر ئەگەر خاڵخاڵۆکەکە یەکەم پیتی ناوی ئەوی دۆزیبێتەوە، ئەوا دەبوو بینووسیایە سێ پیتەکەی تری ناوتی نەخشاند، ئەمەش هەر لاموبالاتی شاعیر دەخات لە نووسینی شیعردا، دووبارە وا لێکدەدرێتەوە کە گرنگی ئەم شاعیرە زیاتر لە ڕێکخستنی سەرواکاندایە وەك (باڵ و ساڵ) نەك ئایدیاو بیرۆکەی بەهێزی نوێ و شیعریی.. پاشان وا دەزانێت بە بەکارھێنانی ناوی خاڵخاڵۆکە و کۆترە شینکە شیعرەکە ناسك و سۆزدارو رۆمانسی سەردەچێت، کە لە راستیدا وانییە، یان رەنگە لە ژێر کاریگەریی شێرکۆدا بێت کە دەڵێت:

(شێرکۆ:
ئە م کاتە و باش
من ناوم کۆترە شینکە یە و کچم
ماڵە کە م والە و گە ڕە کی منارە یە)

با بێینەوە سەر شاعیرەکەمان کە دەڵێت:
خاڵخاڵۆکەیەکی باڵ مەیلەو نارنجی
ئێوارەیێ
بە نیو باخی شیعرەکانما
گوزەری کرد
لە نێو کووچەی دێڕەکانیا
بە دوای ناوی تۆدا وێڵ بوو
کاتێ گەیشتە‌ ترۆپکی یەکەم پیتی
بە خاڵەکانی سەر باڵی
هەر چوار پیتی ناوتی نەخشاند
کە لێبۆوە
هەر لەوێ دای لە فڕکەی باڵ
وەختێ لەسەر چڵی درەختێ نیشتەوە
بووبووە
کۆترە شینکەی بەهاری ساڵ

– زۆر بەکارھێنانەوەی واژەکان:

ئەو واژە سەرەکیانەی شیعر لە دەوریدا دەخولێنەوە بنەڕەت و بڕبرەی پشتی شیعرەکە پێکدێنن، هەمیشەش بۆ یەکەمجاری خوێندنەوەکان؛ تەرکیزکردنی خوێنەر لەسەر ئەم لایەنە دەبێت بۆ گەڕانە پێشینیەکانی بە تانوپۆی هەر دەقێکدا، بە گەڕان لە دوای ئەم خاڵە زۆر ئاسان شیعری سادەو دووبارە جیادەکرێتەوە لە شیعری تازەو نەگوتراو، لێرەوەیە سەرنج دەدەین ئەم شاعیرە خاوەنی هیچ دنیابینی و گەمەی زامانەوانی و روئیای شیعریی نییەو لە بەرەنجامیشدا هیچ مۆرکێکی جیاکاریی و ئافراندن بەسەر بەرهەمەکانییەوە دیار نابێت ، ئێوە وردببنەوە لە پەلاماردانی دەستەواژە باوەکانی ناو پەڕتووکەکانی قۆناغە سەرەتاییەکانی خوێندن لەم شیعرانەدا، هەر شیعرەکانیش سیمای دنیای منداڵان و نێوجەوانانیان پێوە دیارە، ئەو ئەگەر هیچ بابەت وهەوێنی شیعری دەستنەکەوێت یەکسەر دنیای تەیرو تەوار، باڵندەو پەلەوەڕ لەبەردەستیدا حازر دەبێت و بێ هیچ سێ و دوو کردنێك پەلاماریان دەدات و بەکاریان دەهێنێتەوە، ئەگەر لە دەقەکانی پێشووتری خۆشیدا بەکاری هێنابن هەر لای گرنگ نییە، وەکو بەکارھێنانەوەی (چۆلەکەو ڕیشۆڵەو کۆترو کۆترشینکەو پەرەسێلکەو ….هتد)، باسەیری لێکچوونی نێوان ئەم دوو دەقە جیاوازە بکەین؛ بزانین بۆچی کردوونی بە دوو شیعر. لەکاتێکدا خاوەنی هەمان خاڵی هاوبەشی سەرەکین:

یەکەمیان:-
ڕیش□□ ی□کی تەریوەی
سەرکزۆڵەی دڵ پڕ لە خەم
سەرگەردان و دیدە پڕ نەم،
نزایەکی بۆ خۆر هەنارد،
خۆر ئێوارە
□وناکترین تیشکی خۆی لە
گڕکانەکانی زستانە
بە شنەی ئێوارە بۆ نارد،
دوای چەند ساتێ
ڕیشۆڵەی تەرەی ڕێ ونبوو
بە باڵی تیشکی زستانە
بە باوەشێ بریقەوە
بە چەپکێ جریوەی تازە
گەیشتەوە نێو هێلانە
***
دووەمیان:-
چۆلەک□ یەکی گەردەن زەرد
لە بنچکی لێڕەوارێ
ویستی هێلانەیێ چێکا،
لەودیو دوندێ
نوقم لە بۆی مێرخوزارێ
چەپکێ پرشنگی لە خۆر خواست،
خۆر بە کزەبای ئێوارە
گۆلمێ تیشکی نارنجیی
لە کەزیی زەردەپەڕ بۆ نارد..
لەو ڕۆژەوە
چۆلەکە و خۆر بوونە هاوڕێ،
کە چۆلەکە، هەموو □□ژ
لەگەڵ تاریک و ڕوونی بەرەبەیانا
بای باڵی خۆی دەدا.. ئینجا
خۆر سەری لە کەل دەردێنا
....

لێرەدا سەیر بکەن سەرەکیترین خاڵی هاوبەش کە هەردوو کۆپلە پێکەوە گرێدەدات و خوێنەر وادەزانێت هەر یەك کۆپلە دەخوێنێتەوە، بریتین لە دەستەواژە سەرەکییەکان و ئاوهاش بۆمان دەردەکەوێت کە هەر پاشوپێش بە زاراوەکان کراوەو بنیاتی دەقەکە بۆش و مردوو

دەردەچێت، دەردەکەوێت کە دنیای ئەم جۆرە دەقە چەندە کۆن و خاوەنی مانای سواو و دوور لە نوێگەرییە.
لە یەکەم کۆپلە ریشۆڵەیەو لە دووەمدا کراوە بە چۆلەکە.
نەك هەر هێندەش کە هەردووك باڵندەن ، بەڵکو (هێلانە)ش دووبارە دەبێتەوە و خاڵێکی تری هاوبەشی نێوانیانە لە هەردوو شیعرەکەدا.
هەروەها لەیەکەمدا ئێوارە و لە دووەمدا گۆڕدراوە بە بەرەبەیان.
4 جاران وشەی خۆر لە کۆپلەیەکی کورتی وەك کۆپلەی 2دا بەکارهاتووە، لە کۆپلەی یەکەمیشدا 2 جاران.
ئیتر لێرەدا ئێمەش سەرزەنشتی خۆمان کرد کە گوایا خەریکی چیین و کاتی خۆمان بە چییەوە بەسەر دەبەین؟ بۆیە هەندێك کۆپلەی تر دەهێنینەوە لەسەر پەلەوەر کە دواییش لە گۆڤاری رامان دا بڵاویشی کردوونەتەوە! با خوێنەر خۆی سەرنجی دووبارەیی و لاوازیی ئاستی وتاری شیعریی و دنیابینی شاعیر بدات تیایاندا:

(دەربارەی : پەرەسێلکە)
تا پەڕەسێلکەی ڕەوەزان
زەرد□ پەڕ بەخاک نەسپێرن
بە دەنووک و
شاپەڕی پڕ لە تیشکەوە
نەگەنەوە نێو هێلانە،
خۆر لە شەرمان
ئاوا نابێ بەم زووانە
*
(جارێکی تر چۆلەکە)
چۆلەک□ یەکی چۆماوان
لە دیدارێکی پڕ شکۆ
خاڵە زەردەکانی ملی
بە خۆر بەخشی،
خۆر قەفتەیێ تیشکی دایێ
ل□ بن بنچک و گەزەڵێن
هێلانەیێ بۆ خۆی چێکا
جاویدان بێ تا هەتایێ
*
(ئەمجارە شینە شمقاڕ و خۆر)
شینە شمقاڕێکی زەلان
بۆ دیدارێکی لەگەڵ خۆر
دەوەنێکی کردە جێژوان،
لە کۆتاییدا داوا دەکەم لەم نووسەرە بەڕێزە وەك ڕێزێك لە شیعر ،

با وەستانێك وەربگرێت و ماوەیەك شیعری تیادا نەنووسێت با پشوویەك وەربگرین و سەلیقەمان بگەڕێتەوە شوێنی خۆی و بشزانێت ئەوانەی بە ناوی شیعرەوە دەینووسێت چ کاریگەرییەکی هەیە لەسەر خوێنەرانی شیعرو ئەوانیش کاردانەوەیان چی دەبێت، کە لێرەدا بەشێك لەو راو کاردانەوانەمان بە راشکاوی خستووەتە روو، هەر هیچ نەبێت با ڕێزێکیش بۆ شیعر بهێڵینەوە ..

ستۆکهۆڵم

ئەدەب و ئایدیۆلۆژیا … ناڵە حەسەن

_ تێگەیشتنێک بۆ ئەدەب

بۆ تێگەیشتن لە ئەدەب دەکرێ ئەو قسەیەی (تێری ئیگ□ت□ن) بە نموونە بھێنینەوە ، کە لە کتێبی ‘تیۆری ئەدەبیدا ‘ لە وەڵام بە پرسیاری ئەدەب چییە دا ؟ دەڵێ (تۆ د□ت□وانی ئەدەب وەک نووسینی خەیاڵی لە تێگەیشتنی داستانەوە پێناسە بکەیت ، واتە نووسینێک کە دەقاودەق ڕاستی نییە بەڵام ، کورترین سەرنجدان لەوەی خەڵک بە گشتی دەیخەنە ژێر ناونیشانی ئەدەبەوە ، نیشانی دەدات ، ئەوە پێناسەیەکی تەواو نییە بۆ ئەدەب ..!) . دروست وایە ، ئەوەی کە پێناسەکردنی ئەدەب کارێکی گونجاو نییە .

چونکە ئەدەب لە چوارچێوەی یەک مانادا جێگەی نابێتەوە ، زێتر لە گۆشە نیگا و مانایەک لەخۆ دەگرێت . چونکە بە یەک مانا و بەیەک بینین ، ناتوانین پەی بە ڕووبەرە فراوانەکەی ئەدەب ببەین . ئەدەبیش وەک شیعر و مۆسیقا و عەشق بوونێکی گەردوونی ھەیە ، ھەموو ئەو چەمکانەش کە بوونێکی گەردوونییان ھەیە ، ناتوانین لە یەک ئاستدا بیانخوێنینەوە و مانایان بۆ دیاری بکەین . دەکرێ ئەدەب / ھەوڵدانێک بێت بۆ بە سیستەماتیککردن و چڕکردنەوەی زمان تا ئاستی جیاکردنەوەی لە قسەی ڕۆژانە .. یان وەک لەلای فۆرمالیستەکان ،(ئەدەب بە شێوەیەکی گەوھەری بریتی بوو ، لە جێبەجێکردنی زانستی زمان لە توێژینەوە ئەدەبییەکاندا .. ،) لەم گۆش□ نیگایانەوە ئەو

ڕاستییە دەبینین کە / ئەدەب هەندەی بایەخدانە بە بنیاد و لێکخستنی زمان ، هەندە بەشکە و هەڵگری هیچ بیروباوەڕێک و لەهەمانکات ئاوێنەی ململانێ و ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان نییە . چونکە لە بنەڕەتدا ئەدەب نووسینەوەی ژیانە یان دیوە نادیار و شاراوەکانی مرۆڤە بە تواناکانی خەیاڵ ، ئەمە لەم وتارەماندا خۆمان نابەستینەوە بەوەی کە ماناکانی ئەدەب چین ؟ بەڵام بەمان گرینگە تێگەیشتنێکی دروستمان بە ئەدەب هەبێت . ئەدەب هەر مانایەکی هەبێت ، بە بڕوای من (چەقی ئیشکردنی ئەدەب لەسەر مرۆڤ و بەها مرۆییەکانە …!) ، واتە هەر ئەمە ئامانج و هێڵە سەرەکییەکانییەتی .

بۆیە مرۆڤ لە ڕێگەی ئەدەبەوە هەوڵدەدا ، تەعبیر لە ئارەزووەکان و خەونەکان و غەریزەو حەزەکانی خۆی بکات ، وێنەی / خولیا و ئومێد و خۆزگەکانی خۆی بکێشێ .. بیرەوەرییەکانی خۆی بنووسێتەوە ، بەداوێک ڕابردوو و ئێستا و ئایندەی خۆی بەیەکەوە گرێبدات . دەتوانێ پەیوەندییەکانی خۆی / بە ناوەوە و دەرەوەی خۆی دیاری بکات و ڕێکیان بخات ، ئەدەب دەتوانێ قسە لەسەر هەموو ئەو چەمک و گۆشە و ڕووبەرانە بکات کە پەیوەندییان بە مرۆڤ و ژیانی مرۆڤەکانەوە هەیە ، مەبەستمە ئەوە بڵێم / ئەدەب لەو ڕووبەرە فراوانە ئیشدەکات کە بە ئەندازەی ژیان یان خەون و خەیاڵ بەرین و فراوانە ، کە هیچ سنووربەندی و چوارچێوەیەک ، ناتوانن بیگرنە خۆ . وە بە هیچ مەبەست و مەرامێکیش ناتوانین بازنەیەکی بەدەورەدا بکێشین و ڕووبەرە فراوانەکەی بچووک بکەینەوە .

_ ئەدەب و ئایدیۆلۆژیا

دیارە هەموو ئایدیۆلۆژیایەک بەرنامەیەکی دیاریکراوی هەیە بۆ گەیشتن بە ئامانجێک ، هەموو ئایدیۆلۆژیایەک مەبەستییەتی کۆمەڵگە بەرەو ئەو ئاراستەیە بەرێت کە ئاسۆ و ڕێگاکانی لە بەرنامەکەیاندا نەخشەی بۆ کێشراوە . بۆ نموونە / ئایدیۆلۆژیای مارکسیزم ، مەبەستییەتی کۆمەڵگە بەرەو سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم بەرێت و لەم ڕێگایەوە هەوڵدەدەن دنیایەکی بێ چین و چەوسانەوە بهێننە ئاراوە ، دیارە ئیدیۆلۆژیای ناسیۆنالیزم و ئاینگەراکانیش هەر بەهامنشێوە . هەرئایدیۆلۆژیایەک پەیوستی بە حیزبێک هەیە کە بیکەن بە ئامرازێک ، بە بڵاوبوونەوەی بەرنامەکەیان و گەیاندنی پەیام و نەخشە ڕێگاکانیان ، لەو سەرەوەش هەنگاونان بەرەو دوا خاڵی ئامانجیان کە گەیشتنە بە ترۆپکی دەسەڵات . لەم پێناوەدا سوود لە هەموو چاڵاکییە مرۆییەکان دەبینن . بۆ نموونە / ئەدەب ، هونەر ، شانۆ ،

مۆسیقا ، وەرزش ، … . هەوڵدەدەن ئەم چاڵاکییە مرۆییانە لە ڕێگەی حیزب و ڕێکخراوەکانییان بەکاریان بهێنن .. بۆ بردنە پێشەوەی بەرنامە و بەرفراوانبوونی پێگەیان لەناو جەماوەردا . لەوەوەش گەیشتن بە ئامانجە سەرەکییەکەیان و پێکهێنانی دەوڵەتێک بەو شوناسەی لە چوارچێوەی بەرنامە دیاریکراوەکەی خۆیان . کەواتە ئەدەب وەک بەرهەمی بیری مرۆڤ ، ئایدیۆلۆژیا و ئایدیۆلۆژیستەکان وەکو هۆکارێک مامەڵەی لەگەڵ دەکەن ، واتە لای ئەوان ئەدەب (هۆکارە نەک ئامانج) .

لێرەدا ، ئەدەب ناتەبا و دژ دێتەوە لەگەڵ ئایدیۆلۆژیا . چونکە لە بنەڕەتدا ، ئەدەب (ئامانجە نەک هۆکار) . ئەدەب ئامانجە بۆ گەیشتن بە ڕووبەری جوانی ، ئامانجە بۆ گەشەکردن و نوێبوونەوەی زمان ، ئامانجە بۆ ئارامبوونەوەی دەروونی مرۆڤ و پڕکردنی لە چێژ ، ئامانجە بۆ بەها مرۆییەکان و زۆر شتیتر …! بەڵام ئایدیۆلۆژیا هیچ بەهایەک بە ئەم ئامانجانەی ئەدەب دانانێت و وەک هۆکارێک بەکاری دەهێنێت . واتە ئەدەب لە هەموو بەها و ئامانجەکانی دادەشۆرێت .. تا ئەو ئاستەی ئەگەر ئەدەب بەو ئاراستە دیاریکراوەی ئایدیۆلۆژییەکان ئیش نەکات بە ئامرازێکی بێ کەڵک و بێ بەها چاولێدەکرێت . نووسەر و ئەدیبەکانیش مەحکوم دەبن بەلادان و دەیان ناو و ناتۆرەی دروستکراو..! بۆ نموونە مارکسیستەکان بە نووسەرەکانی دەرەوەی خۆیان دەڵێن (نووسەری بۆرژوازی ، لیبراڵ ، ڕۆشنفیکر ….) زۆر ناویتر ، هەرچەندە ڕۆشنفیکر بەمانای ڕووناکبیر دێت بەڵام ئەوان ، بە دیدێکی نەگەتیف بەکاری دەهێنن بە مانای (کەسێکی لاتەریک و بێئاگا ، دوور لە سیاسەت و خەبات ، قەڵەم بەدەستێکی ناجەماوەری …) ئیسلامییەکانیش نووسەرەکانی دەرەوەی خۆیان بەتایبەت ، نووسەرە سۆشیالیست و کۆمۆنیستەکان ، بە کافر و مولحید لە قەڵەم دەدەن و نوسینەکانیشیان بە شتێکی بێبەها چاولێدەکەن ، ناسیۆنالیست و نەتەوەپەرستەکانیش بەهەمانشێوە ، باس لە تابووری پێنج و خائین بەخاک و نیشتیمان و دەستی دەرەکی و زۆر توهمەت و ناو و ناتۆرەیتر . لێرەدا دەبینین ، هەموو ئایدیۆلۆژییەکان بەبێ جیاوازی هیچ بەهایەک بە ئەدەبی دەرەوەی بازنەکانی خۆیان دانانێن …! هەموویان ئەدەب وەک هۆکارێک و وەک دەزگایەک یان ڕێکخراوێکی حیزبی سەیر دەکەن ، نووسەر و ئەدیبەکانیش وەکو کەسانی وابەستە و کەیلە و ملکەچ دەبینن . ئەوان نایانەوێت لەوە تێبگەن کەوا ئەدەب یان نووسین هەوڵێکی تاکە کەسییە ، نووسەرەکان لەناو ئەدەبدا قسەی دڵی خۆیان دەکەن..! ئەوان نایانەوێت گوێبیستی ئەوەبن کەوا ئەدەب کردەیەکی

زمانەوانییە و بارگاوییە بە مەعریفە ، ڕەنگە ئەو مەعریفەیە و ئەو ئاگاییە بە نووسین و داهێنان ، بە کەسایەتی و سەربەخۆیی تاک ، ڕێگە نەدات نووسەر قەڵەمەکەی کەیلە و وابەستە بێت بە ئایدیۆلۆژیا و لایەنەکی دیاریکراو ..! بەڵام هەروەک لەسەرەتا باسمانکرد ، ئەدەب لە ڕووبەرێک ئیشدەکات کە بە ئەندازەی خەون و خەیاڵ بەرین و فراوانە ، بەهیچ دەلیل و هۆکار و ئایدیۆلۆژیاییەک ناتوانین ئەم ڕووبەرە فراوانە لە ئەدەب بەرتەسک بکەینەوە یان بازنەیەکی بەدەورەدا بکێشین .

لەماناو تێگەیشتنە مرۆییەکەی دووری خەینەوە و دابیبڕێنین . ئەدەب ڕەنگڕێژە و قەدوباڵای خۆی بەهیچ ڕەنگەکی دیاریکراو ڕەنگ ناکات ، ناتوانێ هیچ ماسکەکی دیاریکراو بپۆشێ ..! ئەدەب بە بیانووی هیچ مەبەست و ئایدیۆلۆژیایەک پۆلین ناکرێ و ناتوانین ئیزمە ئایدیۆلۆژییەکانی بەبەردا بکەین . مەبەستم ئەوە بەڵام ، لە نووسینەک یان ڕۆمانەک یان هەر دەقەکی ئەدەبی کاتەک ، ناوەڕۆکەکەی هاوتەریب و هاوڕا دەبێتەوە لەگەڵ بەرنامە و ئاسۆ و ئامانجەکانی ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو ، ئەوە بەو مانایە نایەت کە ئەدەبەکەی بخاتە خزمەت و ژێر ڕکێفی ئەو ئایدیۆلۆژیایە ، ناوەک یان پاشگرەک بە ئەدەبەکەیە بلکێنێ .. بە نموونە ڕۆمانی (دایک) ی مەگسیم گۆرکی ، ڕاستە بە دیدگایەکی سۆشیالیستانە نووسراوە و بە پراکتیکی نەخشەی خەباتی چینی کرێکارانی ڕووس دەکێشێ ، بەڵام کرێکارانی ڕووس بەشێکن لە کرێکارانی دنیا ، دەکرێ ئەم شاکارە جیهانییە ئاوێنەیەک و سەرچاوەیەکی لەزەتبەخش بێت بۆ هەموو کرێکاران و خوێنەرانی دنیا ، دوای ئەوە ، هەموو کرێکاران و خوێنەرانی دنیاش سۆشیالیست نین ، بەبڕوای ئەمە وا پێویست دەکات ، ئەم شاکارانە لەنێو ڕووبەرە گەردوونییەکە بهێڵینەوە پێویست بەوە ناکات بە ئەدەبی سۆشیالیستی ناویان بەرین و لە ماهییەتە گەردوونییەکەیان کەم بکەینەوە ، چونکە کرێکار هەر کرێکارە لە هەر کوێیەکی دنیا بێت ، یان سەر بە هەر ئایین و ئایدیۆلۆژیایەک بێت ، لە بەرامبەر کێشەی (کار و سەرمایە) دەرگیری هەمان کێشە و گرفتن ، وە دواجاریش / شاکارە گەردوونییەکان موڵکی هەموو مرۆڤایەتین نەک دەستە تاخمە و ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو ، یان بە نموونە ئەدەبەکەی (بەختیار عەلی) لەنێو ڕۆمانەکانی لە زۆرشوێن ، باس لە ئەنفال و کیمیاو و شۆڕشی کورد و جەور و ستەمی کورد بەدەست ڕژێمی بەعسەوە دەکات بەڵام ، ناتوانین ئەدەبەکەی بەختیار عەلی بە ئەدەبی ناسیۆنالیستی ناوبەرین ، چونکە ڕۆمانەکانی بەختیار لە بنەڕەتدا ، بە دیدگایەکی گەردوونی و بە خەیاڵێکی گەردوونییەوە

نووسراون بۆیە ، دوورنمایەکی مرۆیی و گەردوونییان هەیە ، هەر لەنێو ئەم ڕووبەرە گەردوونییەش دەمێننەوە .

وەک چۆن ئەدەبەکەی (ڤۆلتێر و ژانژاك ڕۆسۆ) ڕۆڵێکی گەورەیان بینی لە گۆڕانە سیاسی و ئابوورییەکانی فەڕەنسا تا ئاستی گۆڕینی سیستەمی دەرەبەگی و ئەریستۆکراتی ، لە پێناو ژیانێکی ئازاد و ڕەهادا ، داوای ڕزگاربوونییان دەکرد لەدەست دابونەریتە کۆنەپارێزەکەی ئەوکاتە و بە ئەم مەبەستە شەڕی خورافە و ئایین و کلێساکانییان دەکرد ، لەم پێناوەدا بە تایبەت ڤۆلتێر ڕووبەڕووی هەڕەشە و کوشتن و زیندان و مەنفا دەبوویەوە ، بەڵام ئەدەبەکەیان جگە لە ئەدەب و جگە لە شوناسی مرۆڤایەتی هیچ پاشگرێکی پێوە نەلکا ، دیارە بە ئەدەبی (شکسپیر و تۆلستۆ و دۆستۆفسکی و گابریل کارسیا مارکیز و …) ، ئەدەبی هەموو گەورە نووسەرانی جیهانیش بەهەمانشێوە .

لێرەدا مەبەستمان ئەوە نییە هەرچی پاشگرێک و ناوێک بە ئەدەب ڕەتکەینەوە ، هەندێک پاشگر و ناو بەهۆی تایبەتمەندیانەوە بە ئەدەبەوە دەلکێن ئەوە ئاساییە چونکە ، هیچ سنووربەندییەک بۆ ئەدەب دانانێن و لە بەهاو ڕووبەرە فراوانەکەی کەم ناکەنەوە ، بۆ نموونە (ئەدەبی منداڵ) ، دیارە بەهۆی تایبەتمەندی منداڵان و باری تەمەن و دەروون و بیرکردنەوە و ئاستی وەرگرتنییان ، دەبێ بە شێواز و فۆڕمێکی تایبەت و گونجاو بە منداڵان بنووسرێت ، یان (چیڕۆکی خۆشەویستی) یان (ئەدەبی لیریک) ، ئەمانە بە فۆڕم و شێوە زمانێکی تایبەت دەنووسرێن و لەهەمانکات شوناسە مرۆیی و گەردوونییەکەیان لەدەست نادەن .

بەڵام ئەگەر بڵێین ئەدەبی (ژنان و پیاوان) ، ئەم جۆرە پۆلین و ناوبردنە لە تایبەتمەندی دەچێتە دەرەوە و دەچێتە خانەی سنووربەندی ، وەک چۆن ئیزمە ئایدیۆلۆژییەکانی وەک (سۆشیالیزم و ناسیۆنالیزم و ئیسلامیزم و … هتد) ئەم پاشگرانە دەچنە خانەی سنووربەندییەوە ، ئەدەب ناتەبا و دژ دێتەوە لەگەڵ ئەم ئیزمانە ، بەڵام ئیزم و پاشگری قوتابخانە ئەدەبییەکان وەک (سومبولیزم ، دادائیزم ، سوریالیزم ، فۆرمالیزم … هتد) لێرەدا دەبینین ، ئەدەب هاوتەبا و ڕێک دێتەوە لەگەڵ ئەم ناو و ئیزمانە چونکە ، ئەم ناوانە بەهۆی تایبەتمەندی زمان و شێوازی جیا و داهێنانی نوێوە دێنە بوون ، ئەمانە ڕووبەری ئەدەب فراوانتر دەکەن و خشتێک دەخەنە سەردیواری ئەدەب و پەیکەرەی ئەدەب توندوتۆڵتر دەکەن . لەلایەکیترەوە ، ناتوانین ناتەبایی و شەڕ و ململانێی نێوان

ئایدیۆلۆژییەکان بگوازینەوە نێو پانتایی ئەدەب ، بە نموونە (/ ئەدەبی سۆشیالیستی) لەلایەن کەسانی ئاینپەروەر و نیشتیمانپەروەر ، داهێنان و جوانییەکانی ئەم ئەدەبە نابیندرێ ..! لە هەمانکات وەکو ئەوانیش چێژی لێنابینن ، چونکە لە بنەڕەتەوە خۆیان سەر بە ئایدیۆلۆژیایەکی جیاوازن و ئایدیۆلۆژییەکەشیان لە شەڕو ململانێیەکی ڕیشەیی و سەختدان ، ڕەنگە داهێنانەکانی یەکتر بێبەها چاولێبکەن .

یان ئەگەر بەهۆی پاساوی ڕزگاری نیشتیمانی و نەتەوە و ڕزگارکردنی چینیك بە دەستی چینێکیتر و یان ڕزگارکردنی ئاینێک بە دەستی ئاینێکی ترەوە … ، (ئەدەب لە پێناو ئەدەب) ڕەتکەینەوە و وەک چەکێکی شەشگەڕانە ئەدەب بخەینە خزمەت مرۆڤ بە سەرکەوتن و بەدەستهێنانی ڕزگاری و ئازادی و ژیانێکی خۆشبەخت بەڵام ، دەبێ لەوە تێبگەین کەوا ، ئەدەب ئازادی و ڕزگاری بە مرۆڤەکان بە دەست ناهێنێ ، هەروەک (سارتەر) یش بڕوای وابووە کە ، ئەدەب دەتوانێ مرۆڤەکان والێبکات بیر لە ئازادی و ڕزگاری بکەنەوە . ئەدەب ناتوانێ کۆمەڵگەیەکی بێ چین و چەوسانەوە بەدەستبهێنێ ، بەڵام مرۆڤەکان دەتوانن لە ڕێگەی ئەدەبەوە ئەو وشیاری و مەعریفەیە بەدەستبهێنن کە بیر لە ژیانێکی خۆشبەخت و بیر لە ئازادی و لە کۆمەڵگەیەکی بێ چین و چاوسانەوە بکەنەوە .. لیرەوە بەوە دەگەین کەوا ئەدەب ملکەچ و وابەستەیی بە هیچ ئایدیۆلۆژیا و بەرنامەیەکی دیاریکراوی تایبەت نییە ، لە ئەدەبدا هیچ بیرکردنەوەیەک بە تەنها بوونێکی ڕەهای نییە ، ئەدەب لە ڕێگەی زمانەوە ئیش لەسەر وڕوژاندنی پرسیار و گومان و نامۆبوون دەکات ، لە بەرگێکی جوانکاری و بەمەبەستی بەرهەمهێنانی جوانی .. جوانیش هەم لە ئەدەب و لە هەموو شتەکانیتر بوونێکی ڕێژەیی هەیە . نامۆبوونیش دۆخێکە کە مرۆڤ لە جەوهەری ڕەسەنایەتی خۆی دادەبڕێنێ یان دووریدەخاتەوە . بە ئایدیۆلۆژیاش (گومان و نامۆبوون) دوو چەمکی توورەهات و بێمانان .

چونکە گومان و نامۆبوون تەنانەت پرسیاریش دۆخێکی ناجێگیر و شلەق و ناتەبایان هەیە لە پێگەی ئایدیۆلۆژیادا ، مانەوە لە نێو گومان و ڕاڕایی لای مرۆڤ ئایدیۆلۆژیستەکان بە عەیبوعارێکی گەورە چاولێدەکرێت . چونکە لە ئایدیۆلۆژیادا لە چوارچێوەی ئەو بەرنامەیە دیاریکراوەدا ، وەڵامی پرسیارەکان دراونەتەوە و ڕێگاچارەکان بە گەیشتن بە ڕزگاری و خۆشبەختی دیرایکراون ، مرۆڤ ئایدیۆلۆژیستەکان دەبێ وابەستەی ئەم بەرنامەیە بن و لەسەری بڕۆن

، کەچی لە بنەڕەتدا ، (ڕێگاچارە بۆ کێشەکان هەڵنابژێردرێ بەڵکو دادەهێندرێ ..! مرۆڤ خۆی دەتوانێ ڕێگاچارە بۆ کێشەو گرفتەکانی خۆی دابهێنێ ، نەک ڕێگایەکی پێشوەختە بۆ ئاسۆیەکی دیاریکراو بۆ ئامانجێکی دیاریکراو هەڵبژێرێ) . ئەدەب بەم ماسک و بەم جەستە ڕێکخراوەییە و بەم قەڵەمە وابەستەییە ناتوانێ ئیش بکات و داهێنان بکات . نووسەر ناتوانێ بە پێنجەکان و قەڵەمەکەی خۆی ، سنوورێک یان بازنەیەک بۆ دەوری خەیاڵ و بیرکردنەوەکانی خۆی بکێشێت .

ناتوانێ بوخچەی ئارەزووەکان و بارە دەروونییەکەی خۆی فەرامۆش بکات ، تۆ ناتوانی بەسەر دیوی ناوەی خۆت بازبدەیت و دیوی ناوەوەی ئەوانیتر بکێشیت ، وەکچۆن ، ناتوانی زنجیر لە دەست و پێنجەکانی خۆت بکەیت و لەهەوڵی پچڕاندنی زنجیری دەستی ئەوانیتر بیت . چونکە ئەدەب لە بنەڕەتدا / فەینە لە نێو ڕووبەری زمان و خەیاڵ و بیرکردنەوە ، فەینە لە نێو بۆشایی دەروون و حەزوئارەزووەکانی خود ، نووسینەوەی گومانەکان و نائومێدییەکان و دەروونە تێکشکاوەکانە . یان ڕەسمکردن و نووسینەوەی وێنەکانە ، نووسینەوەی ئەم جوولە و شەپۆلانەیە کە ناوەوەی مرۆڤ دەجوولێنێ و ئاراستەی ڕۆیشتنی دیاریدەکات . بەڵام بە ئایدیۆلۆژیا خەشلکردن بە گرفت و موعاناتە تاکەکەسییەکان دۆخێکی نەخوازراو و بارێکی نێگەتیڤە .

چونکە لە بەها پیرۆزەکانی ئایدیۆلۆژیا و بەرنامەکە دووردەکەوییەوە . یان بە کەسێکی(لادەر) ناوزەد دەکرێیت . هەروەک لە کتێبی (تیۆری ئەدەبی) دا هاتووە و دەڵێ (ئەگەر مارکس سەیری دەرئەنجامەکانی پێداویستی ئەمە بە کارکردن بکات ، لە ڕوانگەی پەیوەستکردنییەوە بە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و چینە کۆمەڵایەتییەکان و ئەو شێوازانەی سیاسەتەوە کە بەدوایاندا دێت ، ئەوا فرۆید سەیری تێوەئاڵاندنی ئەو پێویستییە دەکات بە ژیانی دەروونییەوە ، ئەم ناتەبایی و پارادۆکسە کە کارەکەی ئەوی لەسەر دەوەستێت ، ئەوەیە کە نابین بەوەی کە هەین ..!) . دەبینین (فرۆید) سەیری تێوەئاڵاندن و پەیوەندییەکان و پەیوەستییان دەکات بە باری دەروونیی و ململانێیە دەروونییەکانەوە ، دەکرێ ئەم بیرکردنەوەیەی فرۆید ببەتە بیرکردنەوەی نووسەرێک کە لە نێو دەقێکی شیعری یان لە نێو چیرۆکێک و ڕۆمانێک ئیشی لەسەر بکات ، بەڵام بە ئایدیۆلۆژیا / ئیشکردن لەسەر ئەم بارە دەروونییە و کێشە دەروونییانەی خود کارێکی نەخوازراو و ناتەندروستە . چونکە ئایدیۆلۆژیا نووسەر و ئەدیبی گوشەگیر و یاخی ناوێت . باوەڕیان بە جیاوازی و ڕەتکردنەوە نییە ، بەڵام لە بنەڕەتدا / قسەکردن لەسەر

سروشتی غەریزەکانی مرۆڤ و وەهم و نائومێدییەکانی خود ، بە بڕوای ئەمە ئەوە یەکێکە لە هەرە سەرەکییەکانی ئەدەب . چونکە ئەدەب ئیش لەسەر دروستکردنەوەی مرۆڤ دەکات .. دواجار دەتوانین بڵێین / کاریگەری ئایدیۆلۆژیا بەسەر ئەدەب بەمانای ، کوشتنی ئەدەب و بەرتەسککردنەوەی سنووری خەیاڵ و بیرکردنەوەکان و داشۆرینی بەهاکانی جوانی و نوێبوونەوە دەدات .

_ ئایدیۆلۆژیا و (زمان و ئازادی و ڕەخنە)

زمان سەرەکیترین بنیاد و پێکهاتەی ئەدەب و نووسینە ، لەدەرەوەی زمان هیچ ئەدەبێک بوونی نییە . لەنێو ئەدەبیشدا زمان دەیەوێت ڕۆڵی خۆی ببینێت ، زمانی ئەدەبی لە ئاکامی گەشەی ڕەچەڵەکی مرۆڤ خۆیەوە هاتۆتەبوون و پەرەی سەندووە . لە ئاکامی ململانێکان لە پێناو مانەوەدا . ئەویش دەکرێ بڵێین ، مێژووی گەشەی مرۆڤ لە ئەنجامی بەریەککەوتنی ژیان و ئەو واقیعەی ڕووبەڕووی بۆتەوە ڕێکخستنیان لە پەیوەندییەکی زمانەوانیدا بووە . (بە باوەڕی چۆمسکی) یش نەک هەر زمانی ئەدەب / بەڵکو هەموو زمانە مرۆییەکان ڕەسەنن ، لەوەدا کە بەهۆیانەوە هەموو بیرەکانی مرۆڤ لەبارەی خۆیان و دەوروبەریانەوە دەگەنە مرۆڤی تر ، ڕەسەنایەتیش هەربۆیە نایەت کە مرۆڤ یاساکانی زمانەکەی جێبەجێ بکات بەڵکو ، هەندێجار لە ڕێگەی بەزاندن و شکاندنی یاساکانەوە دروست دەبێ …!) ، دەکرێ لەنێو ئەدەبدا بە شێوەیەکی ئەبستراکت ئیش لەسەر زمان بکرێت ، بێ گوێدانە هیچ یاسا و ڕێسایەک و هیچ سیستەمێکی ڕێزمانی و خاڵبەندی و هیچ سیستەمێکی تر .

ئەدیب دەتوانێت بەشێوەیەک ئیش لەسەر زمان بکات تا بەزاندن و لادان ، بە جیاکردنەوەی زمانی ئەدەبی لەگەڵ زمانی ئاسایی ڕۆژانە و بە شێوەیەکی چاڵاکانە ئیش لەسەر نوێبوونەوە دەکات . هەروەک لە کتێبی (لێکۆڵینەوە زمانەوانییەکان) دا هاتووە و دەڵێ (بە پێچەوانەی زمانی ئاخاوتنی ڕۆژانە زمانی چیڕۆک و زمانی زانستەکان ، زمانی شیعر ، دیاردەیەکی تەواو ئاڵۆزە نە کات (مێژوو) ، نە شوێن (جوگرافیا) نە ڕێزمان ، نە یاساکانی واتا سازی ، نە ڕێنووس ، سنووری بۆ ناکێشن و لە دەسەڵاتی کەم ناکەنەوە) ، چونکە ئەدەب زۆرتر بابەتێکی جوانناسییە ، نەک پیادەکردن و بەرجەستە کردنی کۆمەڵایەتییانە و بیروباوەڕی ئایینی یان ئایدیۆلۆژی .

چونکە دواجار ئومێد و ئارەزووەکانی مرۆڤ دەبێنە سەرچاوەیەکی پڕ وزە بە جوولەی ئەدەب و شارستانێتی . بەمانایەک زمان لە ئەدەبدا ،

ئەو ڕووبەرەیە کە بیر و مەعریفە و خەیاڵی مرۆڤ تێیدا گەشە دەکات ، دواجار نەک هەر لە ئەدەبدا بەڵکو زمان دەبێتە یەکێک لە پێکهاتە سەرەکییەکانی بوونی مرۆڤ ، مرۆڤ بە گشتی بە هەموو ڕەنگ و ڕەگەز و نەتەوەو ئایینەکانەوە . وەکچۆن منداڵ لە ساڵەکانی سەرەتادا ، کاتێک مەشکی لەژێر کاریگەری ناخودئاگایی دایە ، هەر کەلوپەلێکی بکەوێتە دەست یاری پێدەکات و لە ناخی ناخەوەی ئارام و دڵخۆش دەبێ ، نووسەریش / (زمان و وشە) ئەو کەلوپەلانەن یاری پێدەکات ڕۆحی پێیان ئارام دەبێتەوە و لەزەتییا لێ دەبینێت ، وەک قوەی دەستکرد ، وشەی نوێ و ڕەنگی نوێیان لێ دروست دەکات ، وەقسەیان دەهێنێ دەنگی نوێیان لێ دەبیستە ، زمان بە نووسەر ئاوێنەیەکە ، دەتوانێ هەموو نهێنی و دیوە شاراوەکانی خۆی تیا ببینێ ، نووسەر لە نێو ئەم ئاوێنەیەدا کەلەمبسەکە ، هەموو ئەو ڕووبەرە تاریکە نەبیندراوانە و هەموو کوچەو کۆڵانە نەدەزراوەکان ، دەدۆزێتەوە و بەسەریان دەکاتەوە .

بە گوێدانە هەز و جوولە و کاریگەرییە دەرەکییەکان ، لەوکاتەدا تەنها هەرخۆیی و خەونەکانییەتی ، خۆی وەک بوونێکی ڕەسەن لەنێو ئەم ڕووبەرە کاردەکات .. ئازاد لە هەموو گاریگەرییە دەرەکییەکان ، لەم ڕووبەرە نووسەر بە تەواوی ئازادە و مومارەسەی ئازادییەکانی خۆی دەکات ، وەک مرۆڤێکی یاخی خۆی بە هیچ بیروباوەڕ و کەلتوور و دەسەلاتێک شل ناکات ، ئەدەب و نووسین / ئەو شوێنانەن کە مرۆڤ دەتوانێ لەوێدا تەواو ئازاد بێ لە قسەکردن و لە ڕەفتار و لە دەربڕینی هەر شتێک کە بیەوێت ، (نەک هەر ئەوە بەڵکو شاعیر یان ئەدیب بەیان هەیە هەموو زمانە مرۆییەکان بە سەرچاوەی خۆیان دابنێن و فەرهەنگی ئەم هەموو فەرهەنگەکانی جیهانی بەهەر زمانێک بن و لە هەر سەردەمێکدا کەکرابنەوە) ، دواجار / ئازادیش ئەوکاتە مانایەکی هەیە کە مرۆڤ دەتوانێ مومارەسەی بکات ، هەروەها / ئازادی ڕەتکردنەوەی هەموو ئەو بارەدەخانەیە کە بوونی مرۆڤ دەشێوێنی و پێی دەکات لە نامۆیی . بەڵام ئایدیۆلۆژیا ئەم ئازادییەی نووسەر لەناو ڕووبەری ئەدەب و زمان بە یاخیبوون و لادەر لە قەڵەم دەدات ، ئایدیۆلۆژیا گەمەی زمانەوانی و ئیشکردن لەسەر میتافۆر و وێنە و پارادۆکس و پرسیار و گومان و پێکهاتە ڕەوانبێژییەکان .. و ئەمانە بە ئەو بەهایەکی ئەوتۆیان نییە ، هەندەی زمانێکی شەفاف و ڕوونی لە نووسەر دەوێت هەندێکجاریش زمانێکی دروشمئامێز ، بە گەیاندنی مەبەست و پەیامێکی دیاریکراو . چونکە بە ئایدیۆلۆژیا ئەدەب جگە لە هۆکارێک هیچی تر نییە ، ئامانج نە داهێنانە نە جوانکاری .

بە دیوێکی تریش ، ڕەنگە / زۆرێک لە نووسەران لە ڕێگەی ئەو عەشقەیان بۆ بیروباوەڕ و ئایدیۆلۆژییەکەیان ، بێ هیچ فشار و کاریگەرییەکی دەرەکی بکەونە ژێر ڕکێفی ئایدیۆلۆژییەکەیان و لەزەت لەوە ببینن کە ، بەم شێواز و ستایلە بنووسن کە هاوتەریب دێنەوە لەگەڵ مەبەست و ئامانجی ئایدیۆلۆژییەکەیان . بە مانایەک نووسەرانێک خۆیان زنجیری ئایدیۆلۆژی و کاریگەرییەکانی دەرەکی لە دەستی خۆیان دەکەن و ڕووبەری خەیاڵ و بیرکردنەوە و شێواز و ستایل و زمانەکەیان بەرتەسک دەکەنەوە ، بە بڕوای من / ئەم نووسەرانە کۆیلە و وابو□ستەن ..! چونکە دەبێ لەوە بەئاگابین ، ئایدیۆلۆژیا نەک هەر بەرامبەر بە گەمە زمانەوانییەکان و ستایل و جوانکارییەکان بەڵکو ، هەوڵدەدات ئازادی نووسەر سنووردار بکات ، چونکە ئایدیۆلۆژیا ناتوانێ لەوە تێبگات (ئەدەب بە زمانی ئەندێشە و فەنتازیا دەنووسرێ ، ئەندێشە و فەنتازیاش سیفاتی دیالەکتیکیان هەیە …!) ، نەک هەر ئەمە بەڵکو ، ئایدیۆلۆژیا بەرامبەر رەخنەش هەمان ڕۆڵ دەگێڕێت .

ڕەخنە بۆ ئایدیۆلۆژیا ، یەک مانای هەیە ، ئەویش / دەبێ رەخنە لە ئەویتر بگریت و داکۆکی سەرسەختانە لە بیروباوەرەکەی خۆت بکەیت . ڕۆڵی ڕەخنەگر هەر□س□نان و تێشکانی لەشکری بەرامبەرە .. ! قسەیەکی تەقلیدیش هەیە بەرامبەر رەخنە بۆ هەموو ئایدیۆلۆژیا و بیروباوەرەکان ڕاستە ، کە ئەویش / ئەگەر ڕەخنەکە هاوتەریب بوو لە گەڵ ئاسۆ ئامانجەکانی ئەو ، واتە گەر لەبەرژ□وندی ئەودا بوو ، ئەوا ڕەخنەیەکی (بونیادنەرە) ئەگەرنا دەبێتە ڕەخنەیەکی (ڕووخێنەر) ..! بەبێ هیچ لەبەرجاوگرتنی میتۆد و جدییەت و بنەمای مەعریفی و زانستی ڕەخنەکە .. گرینگ ئەوەیە ئەم ڕەخنەیە لەگەڵ تۆ دێتەوە یان نا ..! رۆژانە ئەوە دەبیستین لە ڕەخنەکانی بەرامبەر بە یەکتری بە (ژەهر) ناوزەد دەکەن ، پێیان وایە ڕەخنەکان و نووس□ن□کانی دژبەیەک ژەهرێکە بە دژی یەکتری ب□□اوی دەکەنەوە ، لەولاوەش هەموولایەن و ئایدیۆلۆژییەکان بە ماسکێکی ناشیرین و ڕەزا قوس□وە / باس لە ئازادی و دیموکراسی و گرینگی ئەدەب و ڕەخنە و بەهای مر□ق و مر□قایەتی دەکەن . ئەوەش بەو مانایە نایێت کە / دەستی سیاسەت و ئایدیۆلۆژیا ببڕین لەنێو ئەدەبدا یان ئەدەب نەتوانێ قسە لە سیاسەت بکات . بەڵکو هەموو نووسەرێک ئازادە چۆن بیردەکاتەوە و یان هەڵگری چ بیروباوەڕیک و ئایدیۆلۆژیایەکە بەڵام ، گرینگە کە ئەدەبەکەی نەخاتە ژێر ڕکێفی ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو ، واتە / ئەدەبەکەی نەبیتە هۆکار بۆ ئایدیلۆژیایەکی دیاریکراو . مەبەستی تایبەتیشمان تەنها (پاراستنی ڕووبەرە

گەردوونییەکەی ئەدەبە) ، لێرەدا بە باشی دەزانین کەوا / نووسەر خاوەن ڕوئیاو بیرکردنەوە و جیهانبینی تایبەت بەخۆی بێت ، چونکە بە پێویستی دەزانم لێرەدا پێ لەسەر ئەم وتە گرینگەی ڤۆڵتێر دابگرم کە دەڵێ ، (ڕەنگە لە بیر و بۆچووندا جیاواز بین ، بەڵام ئامادەم بمرم لە پێناو داکۆکیکردن لە بیروبۆچوونت ..!) دواجار ئەدەب بەرهەمی بیری مرۆڤە و هاوتەریبە لەگەڵ مرۆڤ و بەها مرۆییەکان ، حەقیقەتیش (بە تەنیا) لەلای هیچ لایەنێک و ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو نییە ..!

دیسەمبەری ٢٠١٨

سەرچاوەکان :

بۆ نووسینی ئەو بابەتە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراون .

١/ کتیبی (تیۆری ئەدەبی)
نووسینی / (تێری ئیگڵتن) .. وەرگێڕانی (عەتا قەرەداغی)

٢/ کتێبی (ئەدەب چییە) .. نووسینی (ژان پۆڵ سارتەر)
وەرگێڕانی (مستەفا غەفوور)

٣/ کتێبی (نامەیەک لەبارەی لێبووردەییەوە)
نووسینی (ڤۆڵتێر) .. وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە (عەبدولڕەزاق عەلی)

٤/ کتێبی (لێکۆڵینەوە زمانەوانییەکان) .. نووسینی / (پرۆفیسەر د.محەمەد مەعروف فەتاح)

کۆکردنەوە و ئامادەکردنەوەی / (شەروان حسەن خۆشناو) ، (شەروان میرزا قادر)